

עוד כתב במ"ב (ס"ק נ"ב) שאם חזר ודיבוקו — אפילו בשלא נשתייר בו שיעור — כשר, ומ"מ כשיש שופר אחר טוב יותר לתקוע בו. והנה מקור ההכשר הוא בדברי רבנו ירוחם הנזכרים לעיל פסקה י' (המ"ב מציין לאליה רבה ס"ק י"ט, והא"ר מראה מקום לרבנו ירוחם), ואת הצורך לחוש לכתחילה יש לנמק עפ"י מה שהוסבר י"ט שהרמב"ן אולי חולק וסובר שדיבוק אינו מועיל, כי החלק שאחר הסדק נחשב ככרות לגמרי ודיבוקו הריהו כדיבוק שברים (והיינו כדרך ב' הנ"ל — שמלשון הרמב"ן נראה קצת להוכיח כמוחה כנ"ל שם — ולפי ההבנה הפשוטה יותר בה, שהדיבוק אינו מחזיר את השופר לקדמתו). ולפי נימוק זה אף בגשתייר שיעור לצד פה ודיבוקו הרמב"ן פוסל וראוי להחמיר. אך המ"ב אינו מזכיר זאת, ואינו מנמק כך את טעם החשיש, אלא בנימוקים אחרים הקשורים לדין נסדק לארכו, ע' להלן.

פרק שלישי

נסדק לארכו

יב. מחלוקת הראשונים בדין נסדק לארכו

לשון המש' (כ"ו): "שופר שנסדק ודיבוקו פסול". ובברייתא האחרונה: "נסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול". הראשונים מפרשים שהמש' מדברת בנסדק לארכו. וטעמם הוא כמובן שהמש' אינה מחלקת בין נשתייר שיעור ללא נשתייר. ההבדל בין המש' והברייתא לגבי נסדק לארכו הוא איפוא במלה 'ודיבוקו' הנוספת במש'. לדעת רוב הראשונים הבדל זה אינו מורה על מחלוקת או על הילוק ענינים בין המש' והברייתא, ולדברי שתיהן שופר שנסדק לארכו פסול בין אם דיבוקו ובין אם לא דיבוקו, אלא שהמש' רצתה להשמיע את החידוש שגם אם דיבוקו פסול ואין אומרים שהשופר חזר לקדמתו, ואילו הברייתא העדיפה לנקוט לשון סתמית כדי להשמיע את החידוש ההפוך, שהפסול איננו מחמת הדיבוק בדבק אלא מחמת הסדק עצמו, ובניגוד לניקב וסתמו האמור בתחילת הברייתא י' שם הסתיימה היא הפוסלת ואם לא סתמו כשר כמו שאמרו בפירוש בירוש' (ע' סוגית ניקב וסתמו פסקה י"ח) — הרי בנסדק הפסול הוא בעצם ההיסדקות, ואף אם לא דיבוקו פסול (וטעם ההבדל הוא בכך שניקב אינו מבטל שם שופר אלא שהסתיימה פוסלת משום דבר אחר, ואילו נסדק הריהו כשבור לגמרי, כדלקמן, ואף אם לא דיבוקו — או שדיבוקו באופן שאין כאן דבר אחר, ע' סוגית ניקב וסתמו פסקה י"א — פסול) [כ"כ הרא"ש בטעם לשון הברייתא לפי שיטת רוב הראשונים. ויש לומר עוד שבברייתא לא רצו לנקוט נסדק ודיבוקו בגלל התמסך "לרחבו אם נשתייר

כי נראה כחפר, משא"כ בנסדק שאף אם נוצר קצת רווח מ"מ אינו נראה כחפר, כי ניכר שהוא רק סדוק, ואולי בזה אין כ"כ גנאי. וצ"ע.

ויש להעיר עוד שלפי דרך ב' הנ"ל פסקה י' שנסדק רוב רחבו הריהו כנטול — אין כל קושי בכך שנסדק רובו אחרי שיעור כשר אפילו נשתנה קולו, כי כל החלק שאחרי הסדק חשוב כנטול, ואע"פ שקיומו משפיע על הקול אין בכך כלום, כנזכר שם. אמנם לנסדק מיעוט הרחב אין זו תשובה. ושמה י"ל שהרמ"א לא הוצרך להגיה בנסדק מיעוטו כי בו לא כתב הש"ע בפירוש שכשר אפילו נשתנה קולו.

[בערוך השלחן (תקפ"ו, כ"א) כתב שלדעה לפיה נשתייר שיעור לצד הרחב כשר מ"מ אם נשתנה קולו פסול, ע"ש (ואולי יש שם חסרון בדפוס), ואיני יודע מה הטעם לזה].

(1) דברי ר' יוחנן מפסיקים אותה באמצע כנ"ל פסקה א'.

בו שיעור תקיעה כשר", שהיה אפשר לטעות שזה אמור רק בדיבוק. ועוד שלדעת רבנו ירוחם "ואם לאו פסול" היינו דוקא אם לא דיבוק, ויתכן שהראשונים מודים לו בזה, כנ"ל פסקה י"ג, וסוברים שהתנא נקט רק את עיקר דין נסדק ולא רצה להיכנס למקרה של דיבוק שבו עלול הדין להשתנות].

היחיד בין הראשונים ההולך בדרך אחרת ומסביר שהמש' הפוסלת בדיבוק ותברייטא שאינה מזכירה ודיבוק עוסקות בשני מקרים שונים — הוא הרא"ש, ואת שיטתו נציע בע"ה בהמשך (בתחילה מביא הרא"ש את שיטת רוב הראשונים ומפרשה, כנ"ל, וכן הוא בתוספותיו, אך בפסקיו הוא מביא אח"כ את השיטה האחרת ומקבלה כעיקר).

לדעת רוב הראשונים יש לנו איפוא בענין נסדק לארכו רק דין אחד, והוא: שופר שנסדק לארכו פסול, בין דיבוק ובין לא דיבוק. אולם הראשונים נחלקו בשאלה כמה ייסדק השופר ויהא פסול.

הריטב"א כתב שנסדק לארכו פסול כשנסדק רוב ארך השופר מצד אחד. אך התוס' כתבו "דלארכו לא מיפסל אא"כ נסדק על פני ארכו מראשו עד סופו". והרא"ש בתוספותיו ובפסקיו כתב כלשון התוס' שלנו, ושם: "אא"כ נסדק על פני כולו מראשו עד סופו". וברבנו ירוחם מפורש לדעה זו (רבנו ירוחם מביא, בעקבות הרא"ש, קודם את שיטת התוס' ואח"כ את השיטה השניה שהרא"ש מקבלה): "שאם גשתיר בו כל שהוא כשר דאינו נפסל לארכו עד שיהא נסדק על פני כולו מראשו לסופו". וכ"נ מל' הרשב"א: "ומ"מ אינו פוסל אלא בשנסדק כולו הא נסדק מקצתו ועדין מקצתו קיים כשר" (כי אם כוונתו שרוב פוסל היה לו לומר "אלא בשנסדק רובו הא נסדק מיעוטו כשר"). אבל אם הוא מצריך שיסדק כולו הלשון מובנת, כי "מקצתו" הוא ביטוי כולל לכל מה שאינו "כולו".

התוס' והרשב"א סוברים איפוא שפסול נסדק לארכו הוא בהיסקות כל האורך מצד אחד, ולדעת הריטב"א רוב האורך ככולו, ומ"מ בדברי כולם מבואר שהפסול בנסדק לארכו הוא משום שהשופר נחשב לשבור ו"אין שם שופר עליו".² ואף אם תור ודיבוק אין זה אלא כמי שלקה שבר של שופר ועשאו שופר ע"י חימום וכיפוף ודיבוק שפסול מפני שדרוש שופר צבטי (כי כך מבינים את הביטוי 'שופר' האמור בתורה, או משום הדרשה של "דרך העברתו בעיניו" וע"ע להלן פסקה י"ז).

ונראה שיש להסביר את מחלוקת התוס' והריטב"א באחד משני אפנים:

(א) לדעת הריטב"א אם נסדק כולו מצד אחד נשבר הכלי ובטל ממנו שם שופר (אולי מפני ש'שופר' הוא מלשון שפופרת, דהיינו חוליה שלימה בהיקפה וחלולה, ר' להלן),

(2) רבנו ירוחם עצמו אמנם סובר כשיטה הרא"ש הנזכרת לקמן שגם ב"נסדק לארכו" מתכוונת הברייתא דוקא לנסדק ולא דיבוק, ולעיל פסקה י' הערה 6 רצינו לומר שרבנו ירוחם לומד את דינו בנסדק לרחבו מזה שהברייתא לא נקטה 'ודיבוק'. אך לשיטת שאר הראשונים י"ל שאף שבנסדק לרחבו גם דיבוק פסול כמו שאומרת המש' (ולא נראה להם כלל שהברייתא מתכוונת למקרה אחר של נסדק כמו שהוא לדעת הרא"ש, כדלהלן) — מ"מ מזה שהברייתא לא נקטה 'ודיבוק' הם לומדים שבנסדק לרחבו דיבוק משנה את הדין ומכשיר, ומשום כך לא רצתה הברייתא להיכנס בכלל לדין דיבוק. או שהראשונים יודעים מסברה את הכשר נסדק לרחבו ודיבוק, כמו שר"ל לעיל שם, והם יוכלו להסביר את העובדה שהברייתא לא הזכירה דיבוק גם בנסדק לארכו — או כמ"ש הרא"ש משום החידוש שבנסדק ולא דיבוק, או בגלל נסדק לרחבו כמ"ש בפנים.

(3) לשון התוס' והרשב"א, וכע"ז גם בריטב"א.

אך קי"ל רובו ככולו, ולכן אם נסדק רובו פסול. ולדעת התוס' והרשב"א אין השופר חשוב כשבור עד שיישבר לגמרי משני הצדדים ויחלק לשנים (ולדעתם שם שפופרת אינו בטל ע"י סדק מצד אחד, כי השפות סמוכות זו לזו ועדיין קיימת צורת שפופרת), ומפני שקי"ל רובו ככולו צריך שישאר רוב שני הצדדים ביחד קיים, דהיינו לפחות כל הצד האחד ועוד משהו מהצד השני, אך אם נסדק כל הצד האחד נמצא שאין רוב שני הצדדים ביחד קיים ופסול⁴.

(ב) התוס' מודים לריטב"א שביטול השופר הוא בהיסדק ארכו מצד אחד, אבל לדעתם אין אומרים רובו ככולו במקום שהמיעוט משתייך גם ל"מסגרת" אחרת מלבד המסגרת שבה הוא נוטל חלק ביחד עם הרוב, ר"ל: המיעוט של הצד האחד אינו משתייך רק לאורך השופר שרובו נסדק, אלא גם לחוליה בהיקף השופר שהיא שלימה ולא נפגעה כלל (והריהי שפופרת), וחוליה זו מצילה על המיעוט ומעניקה לכלי כולו שם שופר (על בעית שם שפופרת ע"ע להלן⁵).

לעומת כל הראשונים הנזכרים עד כה סוברים הראב"ד בדרשתו (עמ' ל"ד) ורפנו יהונתן מלוניל ש"אם נסדק לארכו אפילו במשהו פסול בין מלמעלה בין מלמטה מפני שאינו יכול לעמוד עם תקיעתו הולך ונסדק כולו" (ל' הראב"ד. ורפנו יהונתן מדגיש שהדברים אמורים דוקא בנסדק לארכו, אבל בנסדק לרחבו אין הסדק גדל מחמת התקיעה, ופסול רק בנסדק רוב רחבו⁶). ומבאר הרא"מ (בפירושו לסמ"ג⁷, מובא בב"ח תקפ"ו ד"ה נסדק) שהפסול בנסדק משהו הוא גזירה דרבנן שמא בשעת התקיעה יגדל הסדק עד כדי השיעור הפוסל מן התורה (ר' לקמן) והתקוע לא ישים לב לכך, או שישים לב באיחור ויחטב שער עתה היה השופר כשר, ונמצא שבאמת לא יצא י"ח. והריטב"א, המביא את שיטת הראב"ד בשם "יש מחמירין", מסביר שטעמה הוא משום ש"כל העומד ליסדק וליחתך כסדוק דמי", ולכאורה נראה שלדעתו הפסול קיים כבר עכשיו מעיקר הדין, דהיינו ששופר העומד להיסדק חשוב כבר עכשיו כשבור ויצא מתורת שופר⁸. אך

(4) אמנם ע"ע לפי"ו למה צריך שישתייר רוב שני הצדדים ומדוע לא יהיה הדין שרק אם נסדק רוב שני הצדדים — דהיינו כל הצד האחד ועוד משהו מהשני — יפסל השופר, כי בהולין כ"ט. מסיקה הגמ' לענין טריפת פסיקת הקנה וכן לענין שחיטה שלכ"ע מחצה על מחצה אינו כרוב וצריך שייפסק רוב ממש (וכך הוא בפשטות לשיטת הריטב"א בצד אחד, שרק אם נסדק רובו פסול). ואף שלגבי שופר שניקב מצריכה הגמ' שישתייר רובו — שם זה משום שרק סתימה שהיא מיעוט בטילה אל הרוב, אבל אם אינה מיעוט אינה בטילה, ויש כאן שופר ודבר אחר [ול"ב דר"י האומרת שסתמו שלא במינו פסול רק כ"שנפתח רובו" הרי סוברת שבמינו אפילו סתימה שהיא רוב יכולה להיבטל אל המיעוט, וא"כ אפשר להבין שגם סתימה שלא במינו שאינה מיעוט יכולה להיבטל. אמנם גירסת הריצ"ג (עמ' ל"ד) בל"ב היא "והוא שלא נשתייר רובו" ואתי שפיר טפי (ע' בסוף העמוד שם גירסת דברי הריצ"ג המובאת ע"י הרז"ה, והיא מתאימה למה שכתבו לפנינו בתחילת העמוד כשהריצ"ג מצטט את הגמ').] אך ע' תוס' חולין שם ד"ה דכולי שפעמים מחצה על מחצה דינו כרוב. וצריך בירור נרחב.

(5) פסקאות י"ג—י"ד.

(6) ע' ב"ח תקפ"ו ד"ה נסדק (ש"ג.). ושם, וכן בט"ז ס"ק י"א, מוסבר שבנקב אין חשש שמא יבקע כי יש לאויר מקום מרווח לצאת משא"כ בנסדק, ולכן ניקב ולא סחמו כשר כמ"ש הראב"ד עצמו בהשגות (שופר א', ה') עפ"י הירוש'.

על מ"ש ר' יהונתן שם (ד"ה נסדק לארכו, עמ' ל"ד): "ואפילו לא יבקע א"א שלא יהיה הסדק מעכב את התקיעה" — ע' לעיל פסקה י"א הערה 4.

(7) י"ג ע"ד.

(8) לשון ש"ע הרב תקפ"ו, ח': "לפי שאין שם שופר עליו כיון שסופו להסדיק כולו".

יתכן שגם הריטב"א מתכוון שזהו דין דרבנן, שגזרו שמא יתקע בו גם אחר שייסדק⁹. בין כך ובין כך מ"מ בדברי הראב"ד מפורש שהפסול נובע מהיות השופר נדון על שם פופו, "שאינו יכול לעמוד עם תקיעתו והולך ונסדק כולו". אך עתה נראה שהראב"ד מחדש בענין נסדק לארכו חידוש נוסף ובו מתגלית מחלוקת עקרונית בינו לבין שאר הראשונים.

יג. שיטת הראב"ד בדיני סדק והציצה. שופר — שמופרת.

הראב"ד סובר איפוא שנסדק לארכו פסול אפילו בכלשהו, וכשאר הראשונים אין הוא מחלק בין המש' המזכירה 'דיבוק' ובין הברייתא, כלומר שלשיטתו אפילו אם נסדק כלשהו ודיבוק פסול, כי הדבק אינו מועיל למנוע היבקעות. לעומת זאת מחדש הראב"ד שאם קשרו בחוט של משיחה או של מתכת כשר, כי הקשירה מחזיקה יותר טוב מדיבוק ואין סופו להיבקע. ומ"מ צריך שישתייר שיעור שופר לצד פיו. [ל' הראב"ד בדרשה: "ויש מי שאומרים דוקא היא שדיבוקו (כצ"ל) בדבק אבל בקשרו בחוט של משיחה או של מתכת כשר והיינו שנשתייר כלפי פיו שיעור שופר דדיבוקו אמרינן קשרו לא אמרינו אבל דיבוק שברי שופרות ודאי אפילו קשרו בחוט של מתכת וחיברם בדבק אינו כלום מפני ששופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות דתנא רישא ודיבוקו משום דא"א לחברו יפה יפה אלא עם הדבק ולעולם אפילו קשרו ואח"כ דיבוקו מסתברא לפי שאין הסדק פוסל בכל שהוא אלא מפני שהוא הולך ונבקע כולו עם כח תקיעתו וכיון שנקשר תוב לא פקע". וברור שיש כאן חיסרון הניכר ואחרי המלים "ולא ב' וג' שופרות" צריכה לבוא דעה שניה החולקת על המכשירים בקשירה ואומרת שהמש' נקטה דיבוקו לא בשביל למעט קשירה, אלא להפך, הכוונה שאפילו אם חיברו יפה יפה בקשירה ודיבוק פסול, ונקטו דיבוק כי א"א לחבר יפה יפה בלי דיבוק ומ"מ פסול. ואח"כ מביע הראב"ד את דעתו הוא המסכימה עם המכשירים בקשרו. ונראה שכך בערך יש להשלים את הלשון: "...ולא ב' וג' שופרות [ויש שפוסלין אפילו בקשרו והא] דתנא רישא ודיבוקו משום דא"א לחברו יפה אלא עם הדבק ולעולם אפילו קשרו ואח"כ דיבוקו [וכסברא קמייתא] מסתברא לפי שאין הסדק" וכו'. ומ"מ בדברי הראב"ד מבואר שאין חילוק בין המשנה לברייתא, אלא הפסול בנסדק כלשהו הוא אפילו בדיבוקו, ורק בקשרו יש להכשיר¹⁰. וכ"כ הר"ן בשם רבנו יהונתן והראב"ד. וע"ע על כך להלן פסקה ט"ז.]

והנה קודם כל נראה ברור שאין הראב"ד מצריך שישתייר שיעור משום שרק כך הקשירה תועיל שלא ימשיך השופר להיבקע, כי: א. לא מסתבר כלל שיעילות הקשירה תלויה רק בהישארות שיעור שופר בין שיהיה הסדק קטן או גדול, ואם לחלק בין הסדקים יותר נראה לחלק בין סדק קצר לארוך או בין נסדק מיעוט השופר לרובו. ב. לשון הראב"ד היא: "אם נסדק לארכו אפילו במשהו פסול בין מלמעלה בין מלמטה מפני שאינו יכול

9) ובערוך השלחן (תקפ"ו, ט"ו) כתב שלא יתכן שתפסול הוא מן התורה, כי בעל הכלל של כל העומד לזרוק בזרוק דמי וכיו"ב הוא ר"ש (ב"ק ע"ו), ואין הלכה כמותו.

10) לכאורה יש להסתפק האם כוונת הראב"ד להכשיר דוקא בקשירה עם דיבוק או שגם קשירה גרידא מספיקה, כי לדעה השניה הוא כותב "דתנא רישא ודיבוקו משום דא"א לחברו יפה אלא עם הדבק ולעולם אפילו קשרו ואח"כ דיבוקו". אך י"ל שזה אמור רק לדעת הפוסלים, שאפילו בקשירה עם דיבוק פסול, אבל לדעה הראשונה שהראב"ד מחזיק בה גם קשירה לבדה מועלת, וכ"מ מל' הראב"ד בהתחלה: "דוקא היא שדיבוקו בדבק אבל בקשרו בחוט... כשר... דדיבוקו אמרינן קשרו לא אמרינו". וכך הביין השי"ע (תקפ"ו, ח') את שיטת הראב"ד כלהלן פסקה ט"ז הערה 11.

לעמוד... אבל אם נסדק לרחבו אם נשתייר מן הסדק כלפי פיו שיעור תקיעה דהיינו טפה שוחק כשר ואם לאו פסול¹, ומיד אח"כ הוא מביא את השיטה שקשירה מועילה לנסדק לארכו "והיינו שנשתייר כלפי פיו שיעור שופר". ומשמע שהצורך בשיעור הוא מאותה סיבה כמו בנסדק לרחבו. גם מהלשון "בין מלמעלה בין מלמטה" משמע בפשטות שלענין ההיבקות והקשירה טבעם שוה.

והנה שיטתו זו של הראב"ד, שאף בקושר את הסדק צריך שישתייר שיעור שופר לצד פיו, מובאת ע"י הרמ"א בש"ע (תקפ"ו, ח'). המחבר כתב שם: "נסדק לארכו פסול י"א אפילו בכ"ש פסול אא"כ הידקו הרבה בחוט או במשיחה". ומוסיף על זה הרמ"א: "ונשתייר שיעור התקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה" (בסוגרים מצוין על דברי הרמ"א: "כלבו", וכן הביא את הדברים מהכלבו שכתבם בשם דרשת הראב"ד, והדרשה עצמה לא היתה לפני הב"י והרמ"א, ע' להלן פסקה ט"ז). והאחרונים נתחבטו הרבה בהבנת שיטה זו.

המ"ז (ס"ק י"ב) כתב: "ונשתייר שיעור וכו' — זה מיירי שמעכב התקיעה ודומה לציפה זהב סעיף ט"ז (ר"ל: לציפהו זהב מבחוץ שאם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול) משום הכי בעינן שיעור אבל אם אין הקול משתנה עבור זה לא ידעתי טעם או ריח דבעינן שיעור". הט"ז מניח אפוא שהפסול בלא נשתייר שיעור הוא דוקא במעכב את התקיעה, דהיינו שהחוט משפיע על הקול, ופוסל משום קול שופר וד"א. כמו בציפהו זהב מבחוץ. ולא ברור האם כוונתו למקרה שהסדק עיכב את התקיעה לפני שקשרו ועכשיו אינו מעכב, והפסול הוא משום שהחוט הוא הגורם לחזרת הקול לקדמתו. ואף זה נחשב לקול שופר וד"א², או שכוונתו שהסדק עיכב את התקיעה וע"י הקשירה נשתנה קצת אך לא חזר לקדמתו, שבזה חוששים שמא החוט עצמו משפיע על הקול כמו ציפוי זהב מבחוץ (או שמא כוונתו למקרה שהסדק לא עיכב ואחרי הקשירה מעכב, שבוודאי החוט משפיע). ומ"מ דברי הט"ז קשים משתי סיבות: א. אם טעם הפסול הוא משום שינוי הקול ע"י ד"א — א"כ מה מועיל שנשתייר שיעור, והרי בציפהו מבחוץ או בניקב וסתמו אנו פוסלים אע"פ שנשתייר שיעור עד הצפוי או הסתימה (ואף שלעיל פסקה ח' הסתפקנו שמא הראב"ד באמת מכשיר גם בציפהו מבחוץ ונשתנה קולו אם נשתייר שיעור לצד פה, כשם שהוא מכשיר במוסיף כ"ש אחר שיעור — מ"מ גם אם יהיה בזה משום הסבר לשיטת הראב"ד הרי שיטת הרמ"א תישאר קשה, כי בענין מוסיף כ"ש וציפהו מבחוץ וניקב וסתמו אין הרמ"א מוכיר כלל את הדעה שאם נשתייר שיעור תקיעה כשר). בדבר זה מתקשים הלבושי שרד והיד אפרים על הט"ז (וכן מתצית השקל ס"ק י"א), ונדחקו מאד, ע"ש. ב. הראב"ד והרמ"א אינם מזכירים אף ברמז שהכוונה היא דוקא למקרה של מעכב את התקיעה (ואין זה כלל מובן מאליו — אפילו אם הכוונה לעיכוב קודם הקשירה — שהרי מדובר בסדק כל שהוא).

המ"א (ס"ק י"א) מתקשה אף הוא בהבנת טעמה של שיטת הרמ"א, וקרובים דבריו לדברי הט"ז³. והפרי"ח כתב על דברי הרמ"א: "אין לזה טעם".

(2) אך ע' סוגית ניקב וסתמו פסקה י"א, והערה 1 שם, שהרא"ש והרמב"ן סוברים שדבק הגורם לכך שקול השופר חזר לקדמתו אינו נחשב לדבר אחר. ודווקא לחלק בין דבק שאינו נראה מבחוץ לחוט שנראה מבחוץ, כי מה טעם לומר שהדבר יהיה תלוי בהיראות הדבר האחר מבחוץ, והרי בשני המקרים אורח התקיעה נוגע רק בשופר (ומ"ש שם הרמב"ן שבדבק שלא גררו פסול — היינו שלא גררו מכפנים, והאורח נוגע בו, והוא משתתף ביצירת הקול, כמוסבר בהערה שם).

(3) ע' פמ"ג על הט"ז ס"ק י"ב. אך המ"ב בשעה"צ אות ע"א הבין שלדעת המ"א אף אם לא

ולענ"ד יש כאן טעם וריח, ואין הפסול תלוי בחוט כלל, ולא בעיכוב התקיעה, אלא הסדס עצמו הוא הפוסל לדעת הראב"ד. ויש להסביר את שיטתו עפ"י מה שכתבו ראשונים (ע' סוגיה כל השופרות כשרים פסקה י"א) ש"שופר" הוא מלשון שפופרת, דהיינו חוליה עגולה וחלולה, ומטעם זה קרניים שאינן חלולות בטבען פסולות לשופר. והראב"ד סובר עוד שהמקום שיש בו סדק אינו נחשב לשפופרת, כי החוליה אינה שלימה בהיקפה שם, ולפיכך אין המקום הזה מצטרף לשיעור, אלא הריהו כזיו כלשהו היוצא מן השופר. ואע"פ שחזר ודיבקו אין זה מועיל, כי השפופרת צריכה להיות טבעית (ולפיכך קרבי החיות שאינן חלולות מטבען פסולות אע"פ שקדח בהן, והטעם הוא אולי משום ש"דרך העברתו בעיניו", ע' בסוגיה שם הערה 6). לפיכך אם אין שיעור שופר עד לסדק פוסל הראב"ד את השופר אפילו קשרו, ואם נשתייר שיעור לצד הרחב — פסול משום תציצה, אע"פ שהוא מין במינו, כי אויר התקיעה צריך לעבור בשיעור כשר של שופר מיד עם צאתו מפי התוקע, כדרך א' הנ"ל פסקה י' בהסבר שיטת הרמב"ן והראב"ד לפיה נסדק לרחבו ונשתייר בו שיעור לצד הרחב פסול, ע"ש (וכמוכן שא"א ללכת כאן בדרך ב' הנ"ל שם, כי החלק הסדוק אינו נחשב ככרות, שהרי רובו ככולו מחובר לגוף השופר⁴). ולפי"ז מובנת היטב משמעות ל' הראב"ד הנ"ל בראש הפסקה שהצורך בשיעור לצד פה בנסדק לרחבו ובנסדק לארכו הוא מאותה סיבה.

יד. עוד על שיטת הראב"ד בנסדק לארכו מלל שיטות שאר הראשונים

הסברנו איפוא בע"ה את טעם הפסול בנסדק בתוך שיעור לשיטת הראב"ד בלי להזדקק לענין עיכוב התקיעה. ויש סיוע לדבר מביאור הגר"א, ממנו נראה כי הגר"א אכן הבין שהפסול בנסדק בתוך שיעור לשיטת הראב"ד הוא מחמת עצם הסדק, ואינו תלוי בעיכוב התקיעה ובחוט¹. שכן הגר"א כותב: "ונשתייר — כלבו בשם הראב"ד דאז שוה לנסדק לרחבו כמו שהקשו התוס' ד"ה נסדק וע' ברא"ש". וכוונתו לדברי התוס': "נסדק לארכו פסול — לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו משום דלארכו לא מיפסיל א"כ נסדק על פני ארכו מראשו ועד סופו". ונראה איפוא שהגר"א רוצה לומר כי לתוס' היה נראה לכאורה שדין נסדק לארכו צריך להיות כנסדק לרחבו, דהיינו שממקום הסדק השופר פסול והכשרו תלוי בנשתייר בו שיעור². וזוהי אמנם שיטת

נשתנה הקול ע"י החוט פסול. אמנם צ"ע לפי"ז מה כוונת המ"א במלים "הו"ל כאילו סתמו קצת", ע"ש. ואולי הבין המ"ב שחוששים שאויר התקיעה נוגע בחוט דרך הסדק אע"פ שאינו משנה את הקול. ומ"מ קשה מדוע אחרי שיעור כשר, והרי הוסיף עליו כ"ש אפילו אחרי שיעור פסול משום מעבר האויר, אף בלא נשתנה קולו. עוד כתב שם המ"ב שגם הלבוש גותן קצת טעם לדינו של הרמ"א אף בלא נשתנה הקול. ומדברי הלבוש משמע (וכ"כ הפמ"ג שם) שטעמו הוא שכיון שהחוט מחזיק את השופר שלא יבקע הרי הוא המעמיד את קול השופר, וזה כבר נחשב לקול דבר אחר. אך גם על כך יש לתמוה, מדוע לא נפסל מאותה סיבה גם בקושרו מחוץ לשיעור, והרי גם בזה עלול להינסדק בלא התוס ורק עם החוט כשר (מלבד מה שקשה על זה מדברי ראשונים, כנ"ל הערה 2).

(4) מסיבה זו גם ברור שלשיטת הראב"ד מין במינו הוצץ בין פי התוקע לשופר, וא"א לדחות כמו שר"ל לעיל פסקה ט' הערה 12 בענין נסדק לרחבו שרק מין במינו המופסק מהשופר ע"י רווח פוסל — שהרי בנסדק לארכו אין שום הפסק בין החלק הרוצץ לשופר עצמו.

(1) וע' להלן פסקה ט"ו הערה 3 שגם ערוך השלחן (תקפ"ו, י"ז) סובר כן.

(2) שוב מצאתי בפסקי הרי"ד שכתב במירוש שנסדק מיצטו כשר רק אם נשתייר בו שיעור, וכתב שהברייתא לא חילקה בנסדק לארכו בין נשתייר ללא נשתייר כי סתם סדק הוא לכלל האורך, ודיברה בהוות.

הראב"ד לפי האמת (אלא שהראב"ד סובר כי בנסדק ולא קשרו — שבו מדברת הברייתא — פסול אפילו במשהו, ולפיכך לא תלקו בין נשתייר שיעור ללא נשתייר). וצריך להבין כנ"ל שזה מפני שהחלק הסדוק אינו שפופרת ועל כן אינו מצטרף לשיעור. ולדעת התוס' צ"ל שכל עוד לא נסדק כל האורך יש עדיין שם שפופרת על כל הכלי (אפשר להבין זאת בשתי דרכים: או שהם סוברים כי המיעוט שעדיין לא נסדק מציל ומעניק שם שפופרת-שופר לכל הכלי², או שלדעתם גם אם נסדק כל האורך מצד אחד עדיין יש כאן שפופרת, כי השפוח צמודות זו לזו במקום הסדק וצורת העגול ממשיכה להתקיים, אלא שהפסול הוא מחמת הישברות הכלי, שכלי שנחתך לכל ארכו הריהו שבור [משום שנחתך כל אורך צדו האחד, או משום שלא נשתייר בו רוב שני הצדדים יחד, ע' לעיל פסקה י"ב], גם אם עדיין צורתו הראשונה עליו. אבל אם לא נסדק כל האורך עדיין אינו נחשב לשבור, ולכן גם החלק הסדוק מצטרף לשיעור כי אין בו חסרון שם שפופרת-שופר. והריטב"א סובר שהמיעוט נגרר אחר הרוב, ונסדק רובו הריהו כנסדק כולו, יהא הפסול בכלו מאיזה טעם שיהא).

העובדה שהברייתא אינה מחלקת בנסדק לארכו בין נשתייר בו שיעור ללא נשתייר, כפי שהיא מחלקת בנסדק לרחבו, מתבארת כאמור ע"י התוס' בכך שנסדק לארכו פסול רק אם נסדק כל האורך. והריטב"א כתב לשיטתו שהברייתא אינה מחלקת בין נשתייר ללא נשתייר כי הכל תלוי בנסדק רוב האורך: אם לא נסדק רוב ארכו כשר אפילו לא נשתייר בו שיעור, ואם נסדק רוב ארכו פסול אפילו נשתייר בו שיעור. וז"ל הריטב"א במש': "ואע"ג דקתני מתניתא לקמן שופר שנסדק לארכו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר לאו למימרא דלארכו אע"פ שנשתייר בו שיעור תקיעה פסול ואע"ג דלא הוי כולו או רובו אלא משום דרחבו הוא דתלי דיניה בשיעור שיעור תקיעה אבל לארכו בכלו או רובו תלוי דיניה אבל יש מחמירין לאסור כל שנסדק לארכו כלל ואפילו מיעוטו... וזה חומר גדול לבעל נפש ואינו נכון כלל". ר"ל: הראב"ד ("יש מחמירין") מסביר את העובדה שבנסדק לארכו אין הברייתא מחלקת בין נשתייר ללא נשתייר באמרו שנסדק לארכו פסול אפילו במשהו, אך אין זה נראה כלל. ובאמת יש לשאול מניין לו לראב"ד חידוש כזה שסדק משהו פוסל שמא ימשיך להבקע, אולי הטעם שהברייתא אינה מחלקת בין נשתייר ללא נשתייר אינו מפני שסדק כלשהו פוסל אלא מפני שרק סדק בכל השופר או ברובו פוסל, כמ"ש התוס' והריטב"א. אך לפי המוסבר לעיל יש לבאר כי הראב"ד נקט מפברה שסדק הנכנס לתוך שיעור שופר הסמוך להנ"פ פוסל, כי אין כאן שפופרת, ומשום כך לא יכול היה להסביר את אי החילוק בין נשתייר ללא נשתייר כתוס' או כריטב"א: כתוס' אי אפשר כי גם אם לא נסדק כולו פסול, וכריטב"א א"א כי אף אם נאמר שנסדק רובו פסול אפילו נשתייר בו שיעור מ"מ אין הכל תלוי בנסדק רובו, כי גם אם נסדק מיעוטו ולא נשתייר בו שיעור פסול, וכך היה לברייתא לומר: נסדק רוב ארכו או שלא נשתייר בו שיעור תקיעה פסול. ואם אין הברייתא מזכירה כלל נשתייר שיעור על כרחך הטעם הוא משום שכל סדק פוסל, אפילו משהו. ואולי זוהי כוונת דברי הגר"א הנ"ל: "כלבו בשם הראב"ד דאז שיהו לנסדק לרחבו כמו שהקשו התוס', ר"ל: כיון שמצד הסברה נסדק לארכו צריך להיות כנסדק לרחבו שתלוי בנשתייר שיעור, ואילו הברייתא אינה מחלקת בין נשתייר ללא נשתייר — ע"כ שלארכו פסול בכ"ש משום שמא יבקע, ולא כתוס' שהסיקו מכאן שאין הסברה נכונה ורק אם נסדק כולו פסול. ודוק.

(2) כ"ג שהבין הלוש (תקפ"ו, ח'), ע"ש.

[מלשון הריטב"א הנ"ל "לאו למימרא דלארכו אע"פ שנשתייר בו שיעור תקיעה פסול ואע"ג דלא הוי כולו או רובו" מוכח שאם היה הסדק ברוב השופר היה פסול לדעת הריטב"א אע"פ שנשתייר בו שיעור, כנ"ל. ובאמת יש בדבר משום חידוש, כי היה אפשר לומר שהכלל של רובו ככולו — שהוא דין ולא מצויאות, שהרי במציאות המיעוט קיים — נוהג רק בחלק הדרוש מצד הדין למצות שופר, דהיינו בשיעור שופר: אם לא נשתייר בשופר שיעור שלא נסדק רובו — פסול, כי רובו ככולו, אך אם נשתייר רוב שיעור אע"פ שהסדק הוא ברוב אורך הכלי — יש להכשיר, כי יכולים אנו לראות את כל החלק שאחרי שיעור שופר כמי שאינו. והיה אפשר להבין כך את הברייתא, דהיינו שנסדק לארכו פירושו שנסדק רוב שיעור שופר. והריטב"א מחדש שגם בכל הכלי אומרים רובו ככולו, כי כל הכלי ולא רק שיעור מצומצם הוא במקרה זה ה"שופר" ההלכתי. ואולי יש לקשר את שיטתו בזה עם שיטתו ושיטת רוב הראשונים בענין מוסיף כ"ש, שבניגוד לראב"ד הסובר (לעיל פסקה ח') שהתקיעה נחשבת לגמורה אחרי שעבר האויר בשיעור שופר, ומשום כך הוא מכשיר במוסיף כ"ש אחרי שיעור — סוברים רוב הראשונים שתוספת פוסלת גם אחרי שיעור, לכל אורך דרכו של אויר התקיעה, כי כולה בכלל התקיעה. (אך יש לדחות שאין הדינים האלה תלויים זב"ז, ועייין)].

לפי דרכנו בהבנת שיטת הראב"ד יוצא שהפסול בסדק כלשהו הוא משום החשש שהשופר ימשיך להיבקע עד שיגיע הסדק לתוך שיעור שופר, ואז יפסל מדאורייתא (אף אם כל העומד ליסדק כסדוק הוא דין דרבנן, ע' לעיל), ולפי"ז מ"ש הראב"ד "והולך ונסדק כולו" זהו תיאור המציאות, אך באמת מהרגע שנכנס הסדק לתוך השיעור נפסל השופר.

והנה בסוגית ניקב וסתמו (פסקה י"ח) נתבאר שהמאירי, וכנראה גם הריטב"א, מזכירים שיטה לפיה אם ניקב השופר בתוך שיעור הסמוך למקום הנ"פ הריהו פסול אפילו לא עיכב הנקב את התקיעה. והסברנו שם שיטה זו עפ"י הסברה הנ"ל ששפופרת צריכה להיות שלימה בהיקפה, ומשום כך כל שניקב השופר בתוך שיעור פסול אפילו סתמו, כי החוליה שבה הנקב איננה שפופרת טבעית ולפיכך אינה מצטרפת לשיעור, ונמצא שאויר התקיעה אינו עובר בשיעור שופר סמוך לצאתו מפי התוקע. אך מדברי הראב"ד בעצמו בענין ניקב וסתמו (בדרשה עמ' ל"ז—מ' וכן בכתוב שם ובהשגות) נראה בפשטות שאינו מחזיק בשיטה זו, כי לא הזכיר כלל שההכשר בניקב וסתמו ואינו מעכב או בניקב ולא סתמו (שבו הירוש' מכשיר והראב"ד מביאו) הוא רק בנקב שאחרי שיעור שופר. ונראה להסביר שלדעת הראב"ד נקב באמצע השופר שאחרי שוב נסגרת החוליה בהיקף שלם — אינו מבטל כלל שם שפופרת, אלא הרי זו שפופרת שיש בה נקב, וה"ה לסדק באמצע השופר שאינו מתחיל מהשפה, שאף הוא אינו מבטל שם שפופרת. כיון שהשפופרת חוזרת ונסגרת בהמשך, ודוקא בסדק שמתחיל מהשפה ונכנס לתוך שיעור שופר פוסל הראב"ד, כי בזה אין השפופרת חוזרת ונסגרת אחרי הסדק ונמצא שכל החלק הסדוק אינו בתוך מסגרת של שפופרת [וצ"ע לפי"ז מה יהיה הדין בשופר ארוך שיש בו סדק הנכנס לתוך שיעור הסמוך למהג"פ, אך אינו מתחיל בשפת השופר בצד הרחב אלא באמצע השופר. כי לעיל הוסבר שלדעת הראב"ד צריך האויר לעבור בשיעור שופר כשר עם צאתו מפי התוקע, ובפסקה ח' ראינו שלדעת הראב"ד אחרי עובר האויר בשיעור שופר נחשבת התקיעה לגמורה, ומשום כך אין תוספת כ"ש פוסלת אחרי שיעור, ולכאורה אם אנו מסתכלים בענינו על השיעור הסמוך למהג"פ בפני עצמו — הרי אין כאן שפופרת, כי הסדק מגיע עד סוף השיעור. אך יתכן בכל זאת שהיסגרות השפופרת

בהמשך מועילה להחשיב את כל הכלי הזה לשופרת, ונמצא שהשיעור הסמוך למהג"פ הוא באמת שיעור כשר].

דמ"ב (ס"ק מ"א) הבין בפשטות שהרמ"א פוסל בלא נשתיר שיעור תקיעה אפילו לא נשתנה הקול מחמת ההידוק בחוט (כי הרמ"א לא הזכיר שינוי קול; אך בטעמו מתקשה המ"ב, ע' שעה"צ אות ע"א ולעיל פסקה י"ג הערה 3), וכתב שמ"מ הט"ז ועוד אחרונים מקילים בלא נשתנה הקול, והכריע (בשעה"צ שם) שאין להחמיר, מכיון שבלא"ה מוכח בש"ע גם דעת החולקים על הראב"ד ומכשירים בכלל בנסדק מיעוטו, כדלהלן. ובנשתיר בו שיעור ונשתנה הקול ע"י ההידוק כתב בשעה"צ (אות ע"ב) שהט"ז מקל אך הפר"ח והנהר שלום מחמירים. והנה לשון הפר"ח היא: "אא"כ הידקו וכו' — ומיהו אם מחמת המשיחה נשתנה קולו מכמות שהיה פסול דהו"ל שופר וד"א, אך אפשר להבין שכוונתו דוקא למקרה שהסדק עצמו לא עיכב את התקיעה, והחוט שינה את הקול. שבזה ודאי פסול כמו בציפהו זה מבחוץ, אבל אם הסדק עיכב והחוט החזירו לקדמתו י"ל שכשר, כי אין זה נחשב שהחוט משתתף בקול (ע' בפסקה הקודמת הערה 2), ואף אם נשתנה הקול מכמות שהיה קודם שהידק אך עדיין מעכב נראה שיש מקום להכשיר, כי מן הסתם השינוי הוא משום שהשופר נסגר קצת אך לא לגמרי, ולא שהחוט עצמו משתתף בקול כמו ציפוי. אמנם בנהר שלום משמע שהבין כמ"ב שהפר"ח מדבר על אותו מקרה של נשתנה קולו כמו הט"ז. אך ע' לעיל שהועלתה האפשרות שגם הט"ז מתכוון למקרה שלא נשתנה הקול מחמת הסדק ורק הקשירה שינתה, ושמה זוהי גם כוונת המ"ב. וצ"ע.

טו. פיכום השיטות עד כה. שיטת הרא"ש ופסק השי"ע. בעיה הי"א השני בשי"ע.

הראשונים ששיטותיהם נדונו עד כה סוברים כולם שהמש' והברייתא אומרות בענין נסדק לארכו דבר אחד: נסדק לארכו פסול, בין אם דיבוקו ובין אם לא דיבוקו. לתוס' ולרשב"א הפסול הוא בנסדק כולו, לריטב"א בנסדק רובו, ולראב"ד אפילו בנסדק מיעוטו. אך לרא"ש, ובעקבותיו לטור, יש שיטה אחרת בענין, הממזגת את שיטות התוס' והראב"ד. הרא"ש כותב שהמשנה האומרת "נסדק ודיבוקו פסול" מתכוונת לנסדק כל ארכו דוקא, כתוס', אך הברייתא הנוקטת "נסדק לארכו פסול" ואינה מזכירה דיבוק — מתכוונת לסדק בלשהו, ופסול דוקא אם לא דיבוקו. ומסביר הרא"ש שהמש' והברייתא אינן חלוקות ביניהן, אלא שהן אומרות שני דינים שונים: המש' אומרת שאם נסדק כל ארכו פסול אפילו דיבוקו, כי בטל ממנו שם שופר — כשיטת התוס' שביטול שם שופר הוא בנסדק כולו — ואין הדיבוק מועיל. ואילו הברייתא משמיעה שגם סדק כלשהו, אע"פ שאינו מבטל שם שופר — הריהו פוסל כל זמן שלא דיבוקו, כי עלול להיבקע כולו מחמת התקיעה, כשיטת הראב"ד. אלא שבניגוד לראב"ד סובר הרא"ש שהדיבוק — אפילו בדבק — מועיל למנוע המשך היבקעות השופר, ולכן "כל זמן שלא נסדק כולו אם דיבוקו כשר" (המלים האחרונות הן מלשון הרא"ש). ורבונו ירוחם כתב בביאור בשם הרא"ש שאפילו נשתיר כ"ש ודיבוקו כשר. הראב"ד, לעומת זאת, כותב בפירושו שדיבוק אינו מועיל למנוע את ההיבקעות, כנ"ל פסקה י"ג, ור' להלן פסקה ט"ז).

לשון השי"ע (תקפ"ו, ה'): "נסדק לארכו פסול י"א אפילו בכל שהוא פסול אא"כ הידק הרבה בחוט או במשיחה (רמ"א): ונשתיר שיעור התקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד

(1) בתוספותיו כתב הרא"ש רק את שיטת התוס', אותה הוא מביא גם בפסקיו, אלא שבפסקיו הביא עוד שיטה והכריע כמותה. ומזיהסתם הפסקים מאותרים לתוספות.

הפה) וי"א דוקא ברובו (מ"א: "הא לאו הכי אפילו לא נשתייר שיעור תקיעה כשר", ע' בפסקה הקודמת) ואם דיבוקו כשר אפילו אם דיבוקו בדבק ויש מי שאומר שאינו כשר אלא כשדיבוקו בעצמו שחיממו באור עד שנפשר וחיבר קצותיו זה עם זה ואם נסדק כולו אפילו מצד אחד פסול אפילו חיממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה".

והנה המחלוקת בענין דיבוק בדבק או ע"י חימום נתבארה בסוגית גיבב וסתמו פסקה י"א, שלדעת הרמב"ן דיבוק בדבק הוא כסתימה שלא במינו ופשוט שתמיד פסול בק"ו מביבב, ולכן דיבוקו האמור בענין נסדק הוא בהכרח ע"י חימום, ולדעת הרא"ש דיבוק בדבק אינו נחשב לסתימה שלא במינו ונסדק ודיבוקו יכול להיות בדבק, ע"ש. אך דברי הש"ע בעצם דין נסדק צריכים בירור. כי הנה הדעה השניה שמביא הש"ע היא שדוקא אם נסדק רובו פסול, ומ"מ אם דיבוקו כשר, אא"כ נסדק כולו, שאז אין מועיל דיבוק. אך דעה כזו טרם מצאנו בראשונים, שהרי לשיטת הריטב"א שנסדק לארכו פסול דוקא ברובו אין הבדל בין דיבוקו ללא דיבוקו, כמבואר בדבריו, ואילו לשיטת הרא"ש גם נסדק מיעוטו פסול.

והנה בב"י מבואר שמקור הדעה שנסדק לארכו פסול רק אם נסדק רובו הוא במגיד משנה. אך המ"מ (שופר א', ה') כתב רק: "ז"פ"י נסדק לארכו פסול בשנסדק כולו או רובו אבל מיעוטו ודאי לא וזה דעת הרבה מן המפרשים ועיקר"². ולכאורה נראה ברור שבין אם כוונתו במלים "כולו או רובו" לשתי שיטות שונות, דהיינו לשיטת התוס' ולשיטת הריטב"א, ובין אם כוונתו רק לשיטה שרובו פסול, ו"כולו או רובו" היינו כולו ואפילו רובו — מכל מקום אין לדעת המ"מ חילוק בין דיבוקו ללא דיבוקו, שהרי: א. המ"מ אינו מזכיר חילוק כזה. ב. דבריו מוסבים על לשון הרמב"ם שסתם "נסדק לארכו פסול" ולא פירש שיש הבדל בין דיבוקו ללא דיבוקו, ומוכח מזה ששיטתו היא כתוס' או כריטב"א או כראב"ד, ולא כרא"ש. והאליה רבה (ס"ק י"ז) כתב שבספר נ"צ (נחלת צבי?) אכן השיג כך על הש"ע³, שלדעת המ"מ שהוא הי"א השני פסול אף בדיבוקו, אך הא"ר עצמו כתב ש"אינו מוכרח למעיין". ואמנם הב"י כתב בסוף דבריו, אחרי שהציע את מחלוקת הראשונים האם מועיל דיבוק כל זמן שלא נסדק כולו (ר' לקמן), שמדברי הרמב"ם שסתם "נסדק לארכו פסול" ולא פירש דין דיבוק — אין הכרע בענין זה. אך באמת הדברים קשים, כי אם הרמב"ם הבין ש"נסדק ודיבוקו פסול" האמור במש' ו"נסדק לארכו פסול" האמור בברייתא מדברים בשני מקרים שונים, והברייתא בכוונה לא נקטה דיבוקו לומר לך שעד שלא נסדק כולו מועיל דיבוק — א"כ מדוע אין הרמב"ם משמיענו דין זה; ואם הבין כרוב הראשונים שהברייתא מתכוונת לאותו המקרה של המש', ולא נקטה ודיבוקו בכדי להשמיענו שלא הדיבוק גורם אלא הסדק גורם כנ"ל פסקה י"ב — א"כ מניין לנו להחיש דבר כזה שבפחות מהשיעור שאליו מתכוונת המש' ג"כ פסול אלא שדיבוק מועיל.

עוד כתב הא"ר ש"ל שפסק הש"ע שנסדק רובו ודיבוקו כשר הוא עפ"י התוס' והרא"ש ורבנו ירוחם (הסובר כרא"ש). וכ"כ המ"א (ס"ק י"ג) על פסק הש"ע: "וכ"ה בתוס' ורא"ש ורבנו ירוחם דכל זמן שנשתייר כל שהוא כשר אם דיבוקו וכ"כ הב"ח ולבוש דלא כמ"מ". והנה קודם כל מפורש במ"א שהמ"מ אינו מכשיר בדיבוקו, כנ"צ ולא כא"ר, ומכל מקום בש"ע הבין המ"א שהמלים "ואם דיבוקו כשר" אינן דוקא המשך דעת הי"א השני, אלא הש"ע הוא שפוסק מן לשתי הדעות שכתב, שבדיבוקו יש להכשיר אפילו נסדק רובו, כי גם אם כוונת הראב"ד או המגיד משנה (היינו הי"א הראשון או השני) לפסול

(2) על המלים "ויש להחמיר" שנוספו בב"י בשם המ"מ — ע' פר"ח תקפ"ו, ח'.

(3) בא"ר כתוב שהשיג על הלבוש, אך זה היינו הר, כי הלבוש כתב כש"ע, והא"ר מפרש את הלבוש ומשום כך הזכיר אותו.

בנסדק מיעוטו או בנסדק רובו אפילו דיבוקו — מכל מקום יש לנו לסמוך על דעת הרא"ש והטור ורבנו ירוחם שכל עוד לא נסדק כולו מועיל דיבוק, בצירוף שיטת התוס' והרשב"א המכשירים בכל מקרה שלא נסדק כולו אפילו לא דיבוקו.¹

טז. נסדק רובו וקשרו. תפקיד הדיבוק.

רצינו אפוא לפרש שהכשר הש"ע בנסדק רובו ודיבוקו גובע מזה שהוא סומך על שיטות הרא"ש והטור והתוס', ולא מעצם שיטת הסוברים שנסדק לארכו היינו דוקא ברובו. ולכאורה נראה שאם זהו אמנם מקור ההכשר א"כ ה"ה שיש להכשיר בנסדק רובו וקשרו, שהרי קשירה עדיפה מדיבוק למניעת התפשטות הסדק, כמ"ש הראב"ד בדרשה והר"ן, וע' א"ר ס"ק י"ג (דבריו מוסבים על לשון הלבוש, ע"ש). אך הפמ"ג² רוצה לומר שבנסדק רובו אולי צריך דוקא דיבוק ולא קשירה, כי בנסדק רובו אין הפסול משום שמא ימשיך להיבקע אלא הפסול הוא משום שרובו ככולו, והריהו כשבור ופסול מדאורייתא, ומ"מ אם דיבוקו כשר כי הדיבוק מחזיר את הכלי לקדמתו כל עוד לא נסדק כולו, אך לזה מועיל דוקא דיבוק ולא קשירה. וכ"פ החיי אדם³ והמטה אפרים⁴.

אך הדברים צ"ע, כי אם אנו אומרים שבאמת אין שיטה כזו לפיה סדק פוסל רק ברובו ומ"מ אם דיבוקו כשר, אלא שהש"ע הוא שמכריע להכשיר בדיבוקו אפילו נסדק רובו כי הוא סומך על שיטות הרא"ש והתוס' — א"כ אין נראה לומר שנסדק רובו נחשב כסדק כולו ורק הדיבוק מחזירו לקדמתו. כי הרא"ש מביא בתחילה את שיטת התוס' לפיה נסדק לארכו האמור בברייתא היינו שנסדק כולו מראשו עד סופו, והוא מסביר שהברייתא לא נקטה דיבוק להשמיענו שלא הדבק פוסל אלא עצם הסדק. ומדברים אלו מוכח שלשיטת התוס' אין אומרים לגבי נסדק לארכו שרובו ככולו, כי לו סברו שרוב האורך ככולו אלא שכל זמן שלא נסדק כולו מועיל דיבוק — א"כ מדוע לא פירשו הם והרא"ש לשיטתם שהברייתא לא נקטה ודיבוק מפני שהיא מדברת בנסדק רוב הארך — כמו בנסדק לרחבו — ובזה אם דיבוקו כשר. אלא ודאי שלשיטת התוס' אין אומרים בנסדק לארכו רובו ככולו, מאחד הטעמים המוסברים לעיל פסקה י"ב, ע"ש, ונסדק רוב ארכו כשר אפילו לא דבקו. ובפשטות נראה שאילו היו התוס' סוברים שנסדק רובו הריהו כנסדק כולו היו מודים לרישב"א שדיבוק אינו מועיל, כי בטל שם שופר, וכמו בנסדק כל ארכו.

(4) ואין כאן תרתי דסתרי — לסמוך על שיטת הרא"ש ומאידך להכשיר בנסדק מיעוט אפילו לא דיבוקו — שהרי כאמור התוס' מכשירים בכל מקרה, ועוד שלדעת הב"י יתכן שכך היא שיטת המ"מ, שרק בנסדק רובו פסול ומ"מ אם דיבוקו כשר.

(1) על המ"א ס"ק י"ג.

(2) ק"מ, י"ד. ע' מה שהעיר עליו המ"ב בשעה"צ אות פ', וע' לקמן הערה 7 הוכחה לדברי המ"ב.

(3) תקפ"ו, ט"ו. ובערוך השלחן (תקפ"ו, ט"ז-י"ז) רוצה להוכיח שלדעת הרא"ש אין מועילה קשירה בחוט מזה שהרא"ש כתב שדבק אינו נחשב שלא במינו כי אין הוא ניכר בין הסדקים, ומשמע שחוט הנראה כן פוסל. אך לעג"ד אין זו ראייה, כי בדבק לו הוא היה ניכר בין הסדקים היה ניכר גם מבפנים, כלומר שאויר התקיעה היה עובר דרך דבר אחר, ופסול, משא"כ בחוט שאע"פ שהוא נראה מבחוץ מ"מ הוא מהדק את השופר כך שהאויר עובר בנגיעה רק דרך שופר ולא דרך ד"א. ולענין מה שכתב שם עה"ש שסדק כלשהו בתוך שיעור פוסל מדאורייתא ומ"מ דיבוק מועיל להחזירו משא"כ קשירה — לעיל פסקה י"ג-י"ד אכן הוסבר שלשיטת הראב"ד סדק בתוך שיעור פוסל מדאורייתא, אך הראב"ד פוסל בפירוש אפילו בדיבוק, ואילו מדברי הרא"ש נראה בפשטות שלדעתו סדק שאינו לכל האורך אין פסולו מדאורייתא אלא רק מחשש בקיעה, כדלקמן בפנים.

ולפי"ז נראה שגם הרא"ש, בהביאו אח"כ את הפירושו השני שהוא מקבלו, לפיו נסדק כלשהו פסול, אף הוא מודה לתוס' שאין אומרים כאן רובו ככולו, אלא דין נסדק רובו כדין נסדק מיעוטו: אם לא דיבוק פסול מחשש בקיעה, ואם דיבוקו כשר כי הדיבוק מונע בקיעה. וא"כ ה"ה לקשרו.

ונראה עוד ששיטת הריטב"א לפיה דיבוק אינו מועיל לנסדק רוב ארכו אינה בהכרח מנוגדת לדעת רבנו ירוחם הנ"ל פסקה י' שבנסדק רוב רחבו ולא נשתייר בו שיעור מועיל דיבוק. כי בנסדק לרחבו יש עדיין שם שפופרת על הכלי והחיסרון הוא רק ברציפות השיעור, וי"ל שדיבוק מועיל לתקנו (כל עוד יש בין החלקים חיבור טבעי במיעוט); אבל בנסדק לארכו בטל שם שופר מהכלי⁴, כי הוא שבור לרוב ארכו, ולהחזיר שם כלי י"ל שאין הדיבוק מועיל (וכבר הערנו בזה לעיל פסקה י' הערה 4, ע"ש). ולפי"ז גם רבנו ירוחם יכול להודות שאילו היינו אומרים בנסדק לארכו שרובו ככולו לא היה מועיל דיבוק, ומה שהוא מכשיר בנסדק רוב ארכו ודיבוקו— זה משום שאין אומרים כאן רובו ככולו, והדיבוק מועיל למנוע היבקעות, וה"ה לקשירה.

ונראה שהפמ"ג וסיעתו הבינו שלדעת הב"י יתכן שהמגיד משנה אליבא דהרמב"ם סובר שרק אם נסדק רובו פסול, ומ"מ אם דיבוקו כשר, ואע"פ שלעיל ראינו שפשט לשון הרמב"ם והמ"מ אינו מורה כן. ולשיטה זו טעם הפסול הוא משום שרובו ככולו, וההכשר בדיבוקו הוא משום שמחזירו לקדמתו, ולטעם זה דוקא בדיבוקו כשר אך לא בקשרו. אך יש להעיר שגם אם שיטת המ"מ היא שרובו פסול ובדיבוקו כשר אפשר להבין שטעם הפסול ברובו הוא משום שבזה יש חשש שייבקע כולו (משא"כ בנסדק מיעוטו שאז אין לחשוש כ"כ, בניגוד לשיטת הראב"ד), ודיבוק מועיל שלא יבקע וה"ה קשירה, ואין צורך לומר חידוש כזה שדיבוק מועיל להחזיר כלי שרובו שבור לקדמתו אע"פ שרובו ככולו בעוד שבנסדק כולו אין מועיל דיבוק.

אך י"ל עוד שהפמ"ג וסיעתו סוברים שאין לחלק בין מ"ש רבנו ירוחם שנסדק רוב רחבו ודיבוקו כשר לבין נסדק רוב ארכו, ואילו היה רבנו ירוחם סובר כריטב"א וכמ"מ שלגבי סדק לאורך אומרים רובו ככולו— היה בכל זאת מכשיר בדיבוקו, ולזה יתכן שמודים גם התוס' והרא"ש; ועל שיטה זו של רבנו ירוחם סומך הש"ע באמרו שלדעת הי"א מועיל דיבוק, והוא סובר שזוהי אולי שיטת המ"מ והרמב"ם, שלא כריטב"א הפוסל אפילו בדיבוקו (חידושי הריטב"א לר"ה לא היו לפני הב"י, ע' עמ' ט"ז). ומ"מ קשירה אינה מועילה (אם הב"י אמנם הבין כך את שיטת המ"מ א"כ יש להבין שלמ"מ הברייתא באמת עוסקת בנסדק רובו לארכו או לרחבו ולא דיבוקו, אבל אם דיבוקו כשר, ולשיטת רבנו ירוחם עצמו נסדק לארכו היינו במשהו, ואם דיבוקו כשר, כי הברייתא אינה מזכירה דיבוקו, ומכאן שגם בנסדק לרחבו שהוא ברובו אם דיבוקו כשר, והיינו משום שהדיבוק מחזיר את השופר לקדמתו).

וכך היא דעת המ"ב, שאין לחלק בין נסדק רוב רחבו לנסדק רוב ארכו לענין החזרת השופר להכשרו ע"י דיבוק. שכן בענין נסדק לרחבו כתב המ"ב (ס"ק נ"ב) בשם הא"ר⁵ והפמ"ג⁶ שאם דיבוקו כשר, ובא"ר מבואר שהמקור הוא בדברי רבנו ירוחם, והוא מוסיף שגם מהש"ע מוכח כן, כי אם בנסדק רוב ארכו מכשירים הי"א בדיבוק ה"ה שיכשירו

4 ע' לעיל פסקה י"ד האם זה משום שבכך בטל שם שפופרת, או משום שהוא שבור, אע"פ שעדיין יש כאן שפופרת.

5 ס"ק י"ט.

6 על הט"ו ס"ק י"ד.

בנסדק לרחבו. והפמ"ג כתב שכל שכן שיכשירו בנסדק לרחבו. וברור שהא"ר והפמ"ג הבינו את שיטת הר"א כנ"ל, שרובו ככולו, וההכשר בדיבוקו הוא מפני שמהזירו לקדמתו (כי לו היה ההכשר שם רק מפני שהדיבוק מונע היסדקות, אבל רובו ככולו אין אומרים באורך א"כ מה ראייה משם לנסדק לרחבו) ; אך מ"מ יש להבין שהלימוד שלהם הוא דוקא מארכו לרחבו, דהיינו שאם לארכו מועיל דיבוק ה"ה שמועיל לרחבו, וכ"ש הוא, כמ"ש הפמ"ג, אבל מהכשר לרחבו א"א ללמוד להכשיר לארכו, כמ"ש לעיל. אולם המ"ב הוסיף שם שאם יש שופר אחר אין לתקוע בנסדק רוב רחבו ודיבוקו, וזאת משני טעמים: א. מפני דעת הסוברים בסעיף ח' שדיבוק בדבק דינו כסתימה שלא במינו ופוסל. ב. מפני דעת רבנו יהונתן שדיבוק אינו מועיל במקום סדק. ובאמת יש לתמוה על המ"ב שמוזכר כאן את רבנו יהונתן, שהרי רי"ה פוסל גם בנסדק מיעוט ארכו, משום חשש בקיעה, ולדעת הר"ן הוא פוסל אפילו בדיבוקו מפני שהדיבוק אינו מועיל למנוע היבקעות (אע"פ שבסדק כלשהו אין צורך בהחזרת הכלי לקדמתו), אבל בנסדק לרחבו שאין חשש היבקעות, כמו שכתב בפירוש רבנו יהונתן * (וכ"כ המ"ב ס"ק נ') — אין שום סיבה לומר שלא יכשיר בדיבוק. וגראה שכוונת המ"ב לחשוש לשיטת הריטב"א, הפוסל רק בנסדק רוב ארכו משום שרובו ככולו וסובר שאין מועיל בו דיבוק להחזירו לקדמתו. ומזה לומד המ"ב שגם בנסדק לרחבו לא יועיל. וא"כ לשיטתו יש ללמוד גם להפך, שאם מועיל דיבוק לרחבו יועיל גם לארכו. ויתכן איפוא שזוהי סברת הפמ"ג וטענתו שהבינו את הר"א השני עפ"י שיטת רבנו ירוחם בנסדק לרחבו, שדיבוק מועיל להחזירו לקדמתו אך קשירה לא מועילה כנ"ל (והפמ"ג עצמו שכתב שלארכו יש יותר סברה לפסול — כנ"ל — באמת נשאר בענין פסול קשירה בצ"ע, ע' בלשונו שם).

ולעיל פסקה י' ראינו שיתכן שראשונים אחרים חולקים על רבנו ירוחם ופוסלים גם בנסדק לרחבו ודיבוקו, כך שיש מקום לחומרת המ"ב אפילו בדיבוקו ע"י חימום ולא בדבק, גם אם נאמר שמנסדק לארכו אין ראיה.

ראינו איפוא שיש פנים לכאן ולכאן בהבנת שיטת הש"ע לפי הר"א השני, ודברי מקצת האחרונים שקשירה אינה מועילה בזה אינם מוכרחים, ומ"מ למעשה פוסק המ"ב בבה"ל ד"ה וי"א שכאשר אין שופר אחר יש לתקוע גם בשופר שנסדק רובו ולא דיבוקו ולא קשרו, כי יש לסמוך על שיטת התוס' שנסדק פסול רק ככולו. ומ"מ כתב שאין לברך עליו.

לענין דעת הר"א הראשון בש"ע לפיה נסדק פסול במשהו — מלשון הש"ע משמע בפשטות שבדיבוקו הוא מכשיר גם לדעה זו, כשיטת הרא"ש. ובב"י מבואר שהוא הבין כי הרא"ש והר"ן נחלקו אליבא דהראב"ד ורבנו יהונתן האם לשיטתם פסול אפילו בדיבוקו או שדיבוק מועיל למנוע היבקעות. והנה הב"י לא ראה את דרשת הראב"ד בה מפורש שהראב"ד פוסל בנסדק כ"ש אפילו דיבוקו, ורק בקשירה העדיפה מדיבוקו הוא מכשיר (ע' לעיל ראש פסקה י"ג). אך בפירוש רבנו יהונתן באמת לא מבואר מה דעתו בענין דיבוק וקשירה בנסדק כלשהו, ויתכן שהרא"ש והר"ן אכן נחלקו בהבנת שיטתו: הר"ן מפרש אותה כשיטת הראב"ד בדרשה, אך הרא"ש הבין שרבנו יהונתן מחלק בין המש' הפוסלת בדיבוק ומתכוונת לנסדק כל ארכו, לבין הברייתא הפוסלת רק בשלא דיבוקו וכוונתה אפילו לסדק כלשהו. ואמנם, מפשט דברי רבנו יהונתן משמע קצת כהבנה זו, שכן במש' הוא כותב שנסדק ודיבוקו פסול משום שני שופרות, ומשמע שמתכוון לנסדק

(7) ומכאן ראייה שגם הא"ר יפסל בקשרו ברובו, וכמו שהעיר המ"ב על הח"א כנ"ל הערה 2.

(8) לעיל פסקה י"ב.

כל האורך או רובו (על ענין שני שופרות לכאן ר' להלן פסקה י"ז), ואין הוא מזכיר שם שגם בנסדק מיעוטו פסול, ורק בגמ' על הברייתא כתב שנסדק לארכו פסול אפילו לא נסדק כולו אלא בסדק כלשהו. ויש להבין איפוא כרא"ש שבמש' מדובר בנסדק ודיבוקו, ובזה רק אם נסדק כולו פסול, ובברייתא מדובר בנסדק ולא דיבוקו, ובזה אף מיעוט פוסל. אבל הר"ן הבין ששיטת רבנו יהונתן היא כשיטת הראב"ד, ובמשנה כתב את טעם עיקר הפסול, שהוא בנסדק כולו ומשום ב' שופרות, ובגמ' פירש שמ"מ משום כך פסלו גם בנסדק מיעוטו, מפני שעתיד להיבקע. ואכן, כך אנו מוצאים בפירוש בדברי המאירי, שבמש' פירש שהפסול הוא בנסדק כולו ומשום ב' שופרות, וכתב שבנסדק מיעוטו לא היה לבו לפסול מעיקר הדין (ע"ש הערת המו"ל 13), ובגמ' פירש שמ"מ מחשש היבקעות פסול אפילו בכ"ש גם אם דיבוקו [ואולי לפני הרא"ש לא היתה מצויה דרשת הראב"ד. ונראה שגם לפני הרמב"ן לא היתה, כי בדרשתו (עמ' ל"ב) הוא מביא את השיטה שנסדק פוסל בכלשהו בשם רבנו יהונתן, ואילו היה יודע שזוהי גם שיטת הראב"ד שהיה גדול מרבנו יהונתן — מסתבר שהיה מזכירה בשמו].

והנה הא"ר מתקשה מדוע לא הזכיר בש"ע את דעת הר"ן אליבא דרבנו יהונתן והראב"ד, לפיה נסדק כלשהו פסול אפילו אם דיבוקו, והוא משער שהסיבה היא משום שהב"י, כשהביא את מחלוקת הרא"ש והר"ן בזה, כתב בפשטות שלדעת הרא"ש דיבוק מועיל, וציטט את לשונו בה מפורש כן, ואילו לגבי הר"ן כתב ש"נראה מדבריו" שדיבוק אינו מועיל. ומשום כך העדיף ברי של הרא"ש על משמעות אצל הר"ן. ועל כך משיג הא"ר שאמנם במשפט שמצטט הב"י מהר"ן אין הדבר מפורש, אך לפני כן כתב הר"ן בפירוש שרבנו יהונתן פוסל בנסדק משהו אע"פ שדיבוקו. ולפיכך מסיק הא"ר שאם אפשר למצוא שופר אחר ברווח אין להקל בזה.

אולם אע"פ שלשון הב"י לגבי דעת הר"ן אמנם קשה, מ"מ י"ל שבש"ע פסק כרא"ש נגד הר"ן מפני שהבין שפסול נסדק כלשהו לשיטת הראב"ד ורבנו יהונתן הוא מדרבנן, שמא ימשיך להיבקע (ע' לעיל פסקה י"ב), וספק דרבנן לקולא (ויתכן שגם אילו היה הב"י יודע שהראב"ד בעצמו פוסל בדיבוקו בכל זאת היה פוסק כרא"ש וכטור, שהרי דרכו להעדיף את דעת הרא"ש). ועוד, שלפי מה שאמרנו לעיל עפ"י המ"א (שמביאו הא"ר עצמו) — גם לגבי היש אומרים השני לא היה ברור לב"י ששיטתם היא להכשיר בדיבוק, ויתכן שהם פוסלים בזה מדאורייתא מפני שבטל שם שופר, ואעפ"כ פוסק הש"ע שיש לסמוך על שיטות הרא"ש והתוס' ולהכשיר. ומהמטה אפרים (תקפ"ו, י"ג—י"ד) משמע שלדעתו — בניגוד לא"ר — נסדק מיעוטו ודיבוקו כשר לכתחילה. והמ"ב (בשעה"צ אות פ"ד) הביא את דעות שניהם, ע"ש 10.

9) ע' מ"ש בשעה"צ אות ע"ה בשם המט"א, ומשמע בפירוש שמבין כי פסול נסדק מיעוטו הוא מדרבנן.

10) מ"ש שם שאולי כוונת הא"ר דוקא לנשתנה קולו — צ"ע אם המ"ב מתכוון דוקא לדיבוקו בדבק ונשתנה קולו, שבוה חוששים לכתחילה לדעה שנחשב לשאינו מינו, או שכוונתו אפילו למדבק ע"י חימום, ובנשתנה קולו יש לפסול לכתחילה כיון שקולו פגום מתמת הריעותא (ע' לעיל פסקה י"א הערה 4). ולכאורה מל' הא"ר בס"ק י"ח — לשם מציינ המ"ב — נראה באמת שרק בדבק הוא מחמיר, ע"ש. אך אולי יש תבדל בין מ"ש שם שלכתחילה יש להחמיר, לבין מ"ש כאן שאם ניתן למצוא שופר אחר ברווח אין להקל, ומשום כך נוקט המ"ב לשון של ספק בהבנת כוונת הא"ר (ולפי"ז יתכן שכוונת המ"ב לדיבוק ע"י חימום, והציון לא"ר ס"ק י"ח פירושו שאולי כמו ששם מחמיר הא"ר לענין לכתחילה רק בנשתנה קולו כן גם מ"ש שאם יש שופר אחר ברווח אין להקל היינו דוקא כשנשתנה קולו).

אך אולי י"ל עוד — בניגוד להבנת האחרונים — שהש"ע אמנם מזכיר את דעת הר"ן אליבא דהראב"ד, וזוהי הדעה הראשונה שכתב: "ו"א אפילו בכ"ש פסול א"כ הידקו הרבה בחוט", ומ"ש אה"כ ו"א דוקא ברובו ואם דיבוקו כשר" וזוהי הדעה השנייה, והמלים "ואם דיבוקו כשר" מוסבות רק עליה ולא על ה"א הראשון. כלומר: בתחילה מביא הש"ע את השיטה המחמירה ביותר — שיטת הר"ן לפי הראב"ד — שמיעוט פוסל ורק קשירה מועילה בו ולא דיבוק, ואה"כ את השיטה המקילה ביותר שהוא רוצה להביא להלכה, דהיינו את שיטת המ"מ שרק נסדק רובו פסול בצירוף סברת הרא"ש שדיבוק מועיל יי, ולפי"ן ודאי שכוונת הש"ע היא שלכתחילה אין לתקוע בשופר שנסדק מיעוטו ודיבוקו (ולא קשרו).

יג. שיטת רש"י. נסדק לארכו ודיבוק שברי שופרות.

לשון רש"י במשנה: "שופר שנסדק ודיבוקו — בדבק שקורין גלו"ד. פסול — דהוה ליה כשני שופרות". ובתוס' שם: "פי' בקונטרס דהו"ל כשני שופרות משמע שר"ל שנסדק לגמרי שנחלק לשתי חתיכות שאם היה מחובר מצד אחד אין זה שני שופרות ותימה דאם נחלק לגמרי היינו דיבוק שברי שופרות". גם הרא"ש והרשב"א והר"ן הבינו שכוונת רש"י לנסדק לכל ארכו משני צדדיו עד שנחלק לשנים וחזר ודיבוקו, והקשו עליו כתוס' י. והרא"ש מתרץ לשיטת רש"י שדיבוק שברי שופרות היינו חוליות שלמות בהיקפן שמדיבוקן זו אחר זו, ששייך לפסלו משום ב' וג' שופרות, ואת דין נסדק לארכו א"א לשמוע משם. ויש להבין זאת לפי מה שכתבו הראשונים ש'שופר' הוא מלשון שפופרת, דהיינו חוליה שלימה בהיקפה (ע' לעיל פסקה י"ג), ובמדבק חוליות כל אחת מהן קרויה 'שופר', ויש כאן ב' וג' שופרות, משא"כ בנסדק לארכו. ומנסדק לארכו, הפסול מפני שאין כאן כלל שופר טבעי, אין אנו שומעים עדיין שקיים פסול ב' וג' שופרות כאשר כל אחד מהם נקרא שופר, ולפיכך צריך להשמיע את דיבוק שברי שופרות. לפי"ן ל' רש"י "דהו"ל

(11) בין להבנה זו בש"ע ובין להבנת האחרונים משמע בפירוש שהקשירה האמורה לדעה הראשונה היינו קשירה גרידא בלא דיבוק, ע' לעיל פסקה י"ג הערה 1, כי להבנת האחרונים דיבוק מועיל בלא קשירה, וא"כ קשרו מיותר, ולהבנה זו אין הש"ע מזכיר כלל דיבוק לגבי ה"א הראשון, וא"כ משמע שהקשירה לבדה מועילה.

(1) יש להעיר כי מל' רש"י על הברייתא בגמ' "נסדק — כולו וכן נסדק לרחבו כל רחבו להיקפו" יש ללמוד לכאורה שגם אם הבין שנסדק לארכו היינו משני צדדיו מ"מ אין כוונתו לנחלק לגמרי אלא לנסדק רוב האורך משני הצדדים, שהרי הוא משווה אותו לנסדק לרחבו שהוא ברוב הרחב. ויש להבין לפי"ן שזהו מ"ש רש"י "דהו"ל כשני שופרות", כלומר: כיון שרוב האורך ככולו הרי זה כנשבר לשני חלקים ודיבוקו שהוא כשני שופרות. והסיפא דיבוק שברי שופרות עוסקת בשברים נפרדים ממש [ומה שבנסדק רוב שני הצדדים פסול משום ב' שופרות משא"כ בנסדק רוב הרחב — יש להבין זאת באחת משתי דרכים: או שלדעת רש"י נסדק רוב רחבו כשר מפני שהוא כנטול, כדרך ב' הג"ל פסקה י', ע"ש, וה"ה לנסדק רוב הארך מב' צדדים שהריהו כשבור לגמרי; או שרש"י סובר כראב"ד שתוספת אחר שיעור אינה פוסלת, ומשום כך נסדק רחבו ונשתייר בו שיעור כשר, משא"כ כמובן בנסדק רוב ארכו שאם רובו ככולו הרי לא נשתייר בו כלום]. אך ע' לעיל פסקה ט' הערה 1 שיש אפשרות להבין את הבטוי "כל רחבו" שכתב רש"י כפשוטו, דהיינו שנחלק לגמרי לרחבו. אמנם הרמב"ן הבין כנראה שכוונת רש"י לרוב הרחב, כנזכר שם, ובפסקה הבאה יתבאר שבענין נסדק לארכו הבין הרמב"ן שרש"י מתכוון לצד אחד בלבד. [שוב מצאתי שבחלק מהדברים האלה נוגע הרש"ש כ"ז. ד"ה פסול, ע"ש].

כשני שופרות" משמעה: גם זה בכלל פסול ב' שופרות, כי "שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות" אין פירושו רק שא"א לצאת בתקיעה היוצאת משנים ושלושה כלים שכ"א מהם הוא שופר, אלא פירושו גם שהשופר צריך להיות אחדותי ולא מחובר משנים ושלושה חלקים.

והנה ברור שהסברו של הרא"ש לפי שיטת רש"י שהפסקה "דיבק שברי שופרות פסול" הוצרכה כדי להשמיענו שגם המדבק חוליות שכל אחת מהן נקראת שופר פסול, ולא רק נסדק שאין אף לאחד מחלקיו שם שופר — מתאים גם לשיטת הרא"ש עצמו ורוב הראשונים לפיה נסדק היינו מצד אחד ובכך בטל שם שופר, שהסיפא נצרכה להשמיענו מדבק חוליות שכ"א מהן נקראת שופר ואעפ"כ פסול משום ב' וג' שופרות. והנה הרא"ש לא פירש אם בדיבוק חוליות כוונתו לחוליות שיש בכ"א מהן (או לפחות באחת מהן) שיעור שופר, או לחוליות שאין אף באחת מהן שיעור. והריטב"א כתב שההבנה הנכונה במש' היא שדיבק שברי שופרות היינו חוליות שבכ"א מהן שיעור, כי חוליות שאין בהן שיעור יצאו מחורת שופר, ויש ללמוד את הפסול במדבק חוליות כאלה בק"ו מנסדק ודיבוק, שאע"פ שהוא מחובר מצד אחד אין הדבוק מועיל לו. אך לפני כן כתב הריטב"א שיש שדייקו מהלשון "שברי שופרות" שמדובר בשברים שאין באחד מהם שיעור, וכך אמנם פירש רבנו יהונתן כנ"ל פסקה ח', ולפירושו זה נראה להסביר ששם 'שופר' אינו תלוי בשיעור אלא כל שפופרת שלימה בהיקפה נקראת שופר, והשיעור הוא דין צדדי שהתורה מצריכה², ולכן מנסדק שבטל ממנו לגמרי שם שופר לא היינו יודעים את דין מדבק חוליות שם יש שנים ושלושה שופרות שכ"א מהם נקרא שופר בפנ"ע. ומ"מ לכאורה נראה שפירושו זה במש' — שמדובר במדבק חוליות שאין בהן שיעור — מתאים רק לשיטת רבנו יהונתן והראב"ד הנ"ל שם, לפיה אם יש בשבר הראשון שיעור השופר כשר, כי לשיטת שאר הראשונים יקשה מדוע לא השמיעה המש' חידוש יותר גדול, שאף המדבק חוליות שיש באחת מהן שיעור השופר פסול. אך ע' להלן בסוף הפסקה.

ולענין דעת הריטב"א — לעיל פסקה י' הערה 4 הערנו כי יתכן הריטב"א מודה שחוליה שלימה בהיקפה שם שופר עליה, אלא שהוא טוען שאת הפסול במדבק חוליות שאין בהן שיעור אפשר ללמוד בכ"ש מנסדק ודיבוק, כי פשוט שהתורה מצריכה שופר אחד שיש בו שיעור (ואם שיעור שופר הוא מדרבנן — ע"ש — פשוט שתכמים מצריכים כן), ואין צורך לשם כך בשום דרשה, והדרשה שופר אחד ולא ב' וג' נצרכה רק למקרה שאחד מהשופרות כשר בפנ"ע; ומהרישא בענין נסדק ודיבוק אנו למדים שדיבוק אינו מועיל להחזיר את המצב לקדמתו שייחשב כאילו לא היה כאן שום נסדק.

התוס' הקשו כאמור על רש"י שאם נסדק לארכו פירושו שנחלק לגמרי משני צדדיו א"כ היינו דיבק שברי שופרות. וברור איפוא שלדעתם דיבק שברי שופרות כולל כל מקרה של דיבוק שברים נפרדים ועשיתם לשופר. ולכאורה היה נראה לומר לפי שיטתם שהחידוש בנסדק ודיבוק הוא שגם נסדק מצד אחד מבטל שם שופר, ואילו הסיפא דיבק שברי שופרות כוללת גם דיבוק חצאי דפנות וגם דיבוק חוליות שאין בהן שיעור או חוליות שיש בהן שיעור, והחידוש שבה הוא במקרים האחרונים האלה, שאע"פ שלא בטל שם שופר מהחלקים מ"מ פסול משום ב' וג' שופרות.

אך התוס' לא כתבו כן, אלא זו לשונם: "ולכך נראה דנסדק מצד אחד לארכו על פני כולו ולפי שאין שם שופר עליו וכ"ש דיבק שברי שופרות אלא זו ואין צריך לומר זו

(2) אפילו נאמר ששיעור שופר הוא מן התורה, ע' לעיל פסקה י' הערה 1.

קתני אי נמי יותר סופו להיפרד כשנסדק מצד אחד ודיבוקו משאם עשה שופר אחד של חתיכות... ודיבוק שברי שופרות נמי לא מיפסיל מטעם שנים ושלושה שופרות אלא דאין זה קרוי שופר אי נמי משום דכתיב והעברת דרך העברתו כי היכי דפסלינן הפכו ותקע בו משום דבעינן דרך העברתו ואפילו נפסל מטעם משום שנים ושלושה שופרות אין קשיא כלום.

נעניין קודם בחלקם השני של דברי התוס'. והנה מה שכתבו התוס' שהפסול בדיבוק שברי שופרות אינו משום ב' וג' שופרות — זוהי תגובה לדברי רש"י כפי שהבינום התוס' שנחלק ודיבוקו פסול משום דהו"ל כשני שופרות. אך לכאורה יש להוכיח כשיטת רש"י משני מקומות אחרים שבהם דורשים "אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה": בסוטה י"ה. אומרת הגמ' "כתבה (למגילת סוטה) על שני דפיין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה ספרים", וכן בגטין כ': לגבי גט, ומוכח שם שאם כתב הצי המגילה או הגט על דף אחד והציו על דף אחר פסול משום שנים ושלושה ספרים, וכ"כ התוס' בסוטה שם (ד"ה כתבה). ולכאורה מוכח איפוא כרש"י שכמו כן יש לנו לפסול בדיבוק שברי שופרות משום ב' וג' שופרות. אך נראה שתשובת התוס' תהיה "אין הענינים דומים: במגילת סוטה גם חתיכת קלף הראויה לכתוב עליה הצי מגילה נקראת 'ספר' ("וכתב את האלות האלה הכהן בספר" פירושו: וכתב את האלות על קלף, כסוטה י"ז:), והתורה אמרה לכתוב את האלות בספר אחד ולא בשנים ושלושה ספרים, כלומר בחתיכת קלף אחת ולא בשתיים ושלוש חתיכות. וכן בגט — דף שכתוב בו הצי גט נקרא 'ספר' (כי גם זה סיפור דברים, כדעת רבנן בגטין כ"א:), או שגם זו חתיכת קלף, כדעת ר"י הגלילי שם), והתורה דורשת שהגט יהיה ספר אחד ולא שנים ושלושה ספרים. אבל במדבק שברי שופרות אין כאן שנים ושלושה שופרות, כי הצי דופן אינה נקראת 'שופר', מפני ש'שופר' הוא שפופרת, דהיינו חוליה שלימה בהיקפה. אלא הפסול בדיבוק חצאי דפנות הוא מפני שאין כאן שופר כלל, כי דיבוק אינו מועיל להתזיר לו את שמו, מסברה או משום שדרך העברתו בעינן.³

ולשיטת רש"י צ"ל שגם זה בכלל כוונת התורה באמרה שופר אחד ולא ב' וג' שופרות, דהיינו שופר אחדותי ולא המורכב משנים ושלושה חלקים. ומדרישה זו אנו לומדים את עצם הדבר הזה שדיבוק אינו מועיל לעשות את החלקים לשופר. ואולי י"ל עוד שלדעת רש"י מה שאומרת הגמ' ספר או שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה — אין זו דרשה מאיזה יתור בפסוק, אלא זוהי פשוט משמעות הכתוב 'ספר' או 'שופר', דהיינו ספר אחד, אחדותי, שופר אחדותי, ולא ספר או שופר העשויים מב' וג' חלקים. ולדעת רש"י אם יכתב אדם שני גטין שלמים כל אחד בדף אחד ויתן לאשתו את שניהם יחד ה"ז מגורשת, וה"ה למוחק שתי מגילות סוטה שלימות אל המים, כי יש כאן ספר שלם

(3) יתכן שאחת משתי המלים האחרונות היא ט"ס.

(4) "וכתב לה ספר כריתות" פירושו שיכתב לה סיפור דברים שענינו הכולל הוא הכריתות, ולכן אפשר לדבר גם על שני סיפורי דברים (כגון שני משפטים בעלי תוכן, אחד על דף זה ואחד על זה) שענינם הכולל הוא הכריתות.

(5) אין לומר באופן אחר שלדעת התוס' דוקא ב' וג' ספרים נפרדים פסולים אבל במדבק שברים אין כאן ב' וג' שופרות, כי התוס' הרי סוברים שדיבוק אינו מועיל להתזיר שם שופר, וא"כ מדוע יועיל לעשות חתיכות שונות לכלי אחד? ועוד שהרי הגמ' (כ"ו). אומרת שקרן של פרה פסולה משום דקאי גילדי גילדי (ע' תוס' שם ד"ה ולא שהיינו כחוליות מדובקות) ומתחזי כב' וג' שופרות, אע"פ שהם מדובקים. ע' שו"ת רעק"א קמא סי' י"א (על דבריו שם ע"ע לקמן הערות 8 ו-9).

ואחדותי ולא איכפת לנו בשני המיותר מפני שאין שום לימוד שיורה לנו לפסול בזה. וכך היא אמנם דעת הטורי אבן (כ"ז ע"ב), שהנותן שני גטין או המוחק שתי מגילות ה"ז כשר. ונראה שלפ"ז צ"ל שרש"י סובר כראב"ד שהמוסיף על שופר שיש בו שיעור לא פסול, וטעמו יהיה מפני שיש כאן שופר שלם ולא איכפת לנו בתוספת⁶. אך התוס' בסוטה כתבו בפירוש שגם הגותן שני גטין או המוחק שתי מגילות לא עשה כלום, בגלל הלימוד של ב' וג' ספרים, והתוס' בר"ה והריטב"א זרוב הראשונים סוברים כמו כן שהמוסיף על שופר שיש בו שיעור או המדבק חוליות שיש בכ"א שיעור פסול משום ב' וג' שופרות, ונראה שלדעתם זוהי דרשה גמורה מאיזה יתור שבכתוב, וכך משמע בתוס' גטין כ': ד"ה ספר, ע"ש, והיא באה ללמדנו שגם תוספת של עוד ספר או עוד שופר פוסלת, אבל המדבק שברים כגון חצאי דפנות שאין אחד מהם קרוי שופר פסול מסברה, מפני שאין כאן שופר כלל, או מתעבירי, אך לא מהדרשה של ב' וג' שופרות. [גמצא לפ"ז שרש"י שכתב שפסול דיבוק חצאי דפנות הוא משום דהו"ל כשני שופרות, והתוס' שכתבו שהוא משום שאינו שופר — מתכוונים בעצם לדבר אחד, שהפסול נלמד מעצם משמעות הביטוי 'שופר' ולא מדרשה, אלא שלדעת התוס' יש גם דרשה גמורה שופר אחד ולא ב' וג' שופרות המלמדת אותנו דין אחר].

אך מ"מ צ"ע בדברי התוס', מדוע אמרו מתחילה שפסול דיבוק שברי שופרות אינו משום ב' וג' שופרות, והוצרכו להיחלק: שזו ואצ"ל זו קתני, או באופן אחר, במקום לומר פשוט כמו שר"ל לעיל שהסיפא כוללת גם מקרה של דיבוק חוליות שלימות בהיקפן — שאין בהן שיעור או שיש בהן שיעור — ובוהו החידוש, שאע"פ ששם שופר יש כאן מ"מ פסול משום ב' וג' שופרות. ונראה לומר שהתוס' אמנם מתכוונים גם לדיבוק חוליות שלימות בהיקפן, אלא שמהלשון "שברי שופרות" למדו שהמש' עוסקת רק בחוליות שאין בהן שיעור (מדברי התוס' מזכח שהבינו שהמש' אינה עוסקת בחוליות שיש בהן שיעור, שהרי הם אומרים שאין כאן שם שופר, ודאי שא"א לומר כך כשיש חוליה שיש בה שיעור), ולדעתם חוליה שאין בה שיעור אינה נקראת שופר⁷, ואין לפסול בזה משום ב' וג' שופרות, אלא הפסול הוא מאותו הטעם שדיבוק חצאי דפנות פסול. ולבסוף כתבו שאין גם קושי לומר שדיבוק חוליות אמנם פסול מטעם ב' וג' שופרות, כדעת רבנו יהונתן הג"ל שחוליה שלימה אע"פ שאין בה שיעור נקראת שופר⁸, וה"ז ככותב חצי גט על דף אחד וחציו על

6 אבל המדבק חוליות שאין בהן שיעור פסול מפני שהשופר שמצריכה התורה (או חכמים, אם השיעור מדרבנן) צריך להיות אחדותי, כמ"ש לעיל לפי הריטב"א. ובנתן שופר בתוך שופר וכן בניקב וסתמו הפסול הוא משום ששופר אחר או ד"א מעורב בקול, וגם זה פסול מסברה, מפני שהקול הגשמע אינו קול שופר, כנ"ל פסקה ח' הערה 2 ע"ש.

7 הטורי אבן כתב שאע"פ שהנותן שני גטין כשר מ"מ שופר העשוי חוליות שיש בכ"א שיעור פסול, כי א"א לקול התקיעה לצאת אלא משניהם. אך נראה שלדעת הט"א שופר א' ולא ב' וג' שופרות זוהי דרשה גמורה מיתור, אלא שנראה לו שאין היא באה למעט מקרה שיש שיעור בשופר אחד וגם אפשר לקול לצאת רק ממנו. אבל לפי מה שאנו רוצים לומר בדעת רש"י שאין כאן דרשה כלל מסתבר שגם הוספה לשופר שיש בו שיעור אינה פוסלת אם לא בשתנה הקול מחמתה. וע"ע להלן פסקה י"ט הערה 6.

7) וצ"ל שלדעתם שיעור שופר הוא מדאורייתא ע' לעיל פסקה י' הערה 1.

8) אך נראה שאין לומר כי כוונת התוס' גם למקרה של בחלק לשניים לארכו, שאף הוא פסול משום ב' וג' שופרות, שהרי לדעת התוס' בטל בזה שם שופר בכ"ש מנסדק לארכו מצד אחד שהוא פסול משום ביטול שם שופר, אע"פ שאין שם שני שופרות, וא"כ מה טעם לומר שנחלק לארכו פסול משום ב' וג' שופרות, הרי בלא"ה פסול, ודאי שהדרשה של ב' וג' שופרות מתייחסת רק לחוליות שכ"א מהן היא שופר. וברוחק י"ל שלמסקנת התוס' הדרשה נצרכת גם

השני שפסול משום ב' וג' ספרים. וכ"כ התוס' בסוטה שפסול דיבוק שברים הוא משום ב' וג' שופרות.

והנה לפי מ"ש התוס' מתחילה שפסול דיבוק שברים אינו משום ב' וג' שופרות, וזו ואצ"ל זו קתני, או שבדיבוק שברים היה מקום לחשוב שכשר מפני שמידבק היטב — אין להקשות מדוע לא נתנה המש' דוגמא של דיבוק חוליות שיש בכ"א מהן שיעור, כי המש' עוסקת רק בשופר שנשבר ובטל ממנו שם שופר, ובוה היא נותנת שתי דוגמאות, בדרך זו ואצ"ל זו או באופן שיש בכל אחת חידוש, ולדין של שנים ושלושה שופרות אין המש' נכנסת כלל. ולפמ"ש התוס' בסוף שגם אם נפסל בדיבוק שברים משום ב' וג' שופרות לא יקשה כלום צריך לומר "שהמש' נקטה דיבוק שברים, דהיינו חוליות שאין בהן שיעור, ולא דיבוק שופרות דהיינו חוליות שיש בהן שיעור — כי לו היתה נוקטת חוליות שיש בהן שיעור היינו הושבים שדוקא בזה פסול, מפני שיש כאן שני שופרות שלמים, ורק בזה פוסלת התורה משום ב' שופרות, ונסדק לארכו מצד אחד פסול מפני שאינו נדבק כראוי, כתירוץ השני של התוס', אבל דיבק חצאי דפנות או חוליות שאין בהן שיעור — כשר מפני שאין כאן ב' שופרות וגם חוזר לכלי שם שופר ע"י הדיבוק. או באופן אחר: היינו חושבים שפסול ב' שופרות נוהג רק כשיש שני שופרות שלמים, ובנסדק לארכו שבטל

ללמדנו את עצם הדבר שדיבוק אינו מועיל לעשות את השברים לכלי אחד, ומכאן אנו לומדים מסברה שגם נסדק לארכו מצד אחד פסול, כי סברה היא שבטל בזה שם שופר ומחזרשה אנו יודעים שדיבוק אינו מועיל להחזיר את המצב לקדמותו (אך ק"ק על זה, אולי את"ו שדיבוק מועיל לעשות לכלי אחד והמדבק אפילו חוליות שיש בהן שיעור כשר, והפסול של ב' וג' שופרות הוא רק בנתן שופר בתוך שופר).

אך רעק"א (שר"ת קמא סי' י"א, וכע"ז ביום תרועה כ"ז. ד"ה כתבו) הבין שדברי התוס' "ואפילו נפסל משום ב' וג' שופרות אין קשיא כלום" מתייחסים גם לנחלק לשנים לארכו, ובמקרה זה יש בשופר שני פסולים: א' שבטל ממנו שם שופר (ודיבוק אינו מועיל, מסברה), וב' משום ב' וג' שופרות (כלומר שבכלל דרשה זו גם: שופר אחדותי ולא המורכב מב' וג' חלקים). וכוונתו כנראה שאף אם לא היינו יודעים מסברה שדיבוק אינו מועיל להחזיר שם שופר והיינו מכשירים בנסדק מצד אחד — מ"מ היה לנו לפסול בנחלק משום ב' וג' שופרות (ועכשיו שאנו יודעים מסברה שדיבוק אינו מועיל הדרשה של ב' וג' שופרות נצרכת רק לדיבוק חוליות שלימות). לפי פירושו מבין רעק"א ש"ש התוס' "ואפילו נפסל משום ב' וג' שופרות אין קשיא כלום" מוסב על מ"ש בתירוץ השני "א"ו יותר סופו להיפרד" וכו', כלומר: ואין כאן זו ואצ"ל זו, וכוונתם עתה שאפילו אם נפסל בדיבוק שברים גם משום ב' וג' שופרות — ואז יהיה כאן לכאורה שוב זו ואצ"ל זו שהרי בדיבוק שברים יש גם ביטול שם שופר וגם ב' וג' שופרות ופסולו יתר חזק מפסול נסדק — מ"מ לא קשה כלום, כי: א. עדיין יש להבין שאין כאן זו ואצ"ל זו לפי התירוץ שיותר סופו להיפרד וכו', כי אם מצד הפסול של ביטול יש חידוש בדיבוק שברים הרי צריך להשמיע אותו אף אם יש בו פסול נוסף של ב' וג' שופרות, שהרי גם פסול זה עדיין אינו ידוע מהרישא. ב. אף אם יש כאן זו ואצ"ל זו אין בכך כלום כי מצינו שהגמ' מתרצת כך משניות כשאין תירוץ אחר (הלשון "אין קשיא כלום" נוחה יותר להבנה זו של רעק"א מאשר להבנתנו בפנים לפיה משמעות לשון זו היא: אין קושי בסברה לומר שדיבוק חוליות פסול משום ב' וג' שופרות. אך על עצם פירוש רעק"א קשה מדוע זיינו אומרים שהדרשה מתייחסת גם לדיבוק שברים שאינם קרויים שופרות אם בפשטות שופר אחד ולא ב' וג' שופרות בא למעט דיבוק חוליות שלימות או נותן שופר בתוך שופר שהם ב' וג' שופרות [ובספרים גם קלף קטן וקרא ספר, כנ"ל בפנים]. ולרש"י רצינו לומר ששני שופרות שלמים באמת אינם פסולים, ואין כאן דרשה כלל, אך התוס' הרי אינם סוברים כן. בקשר למשפט הנ"ל בתוס' ע"ע במהרש"א שם, אך דבריו אינם מספיקים להבנת הלשון "ואפילו נפסל... לא קשיא כלום" כפי שמתבאר מדברי רעק"א.

(9) להבנת רעק"א שבהערה הקודמת יש לומר כנ"ל שהמש' עוסקת רק בשופר שנשבר ובטל ממנו שם שופר (וגם חוליות שאין בהן שיעור אינן נקראות שופר).

ממנו שם שופר אין הדיבוק מועיל, אבל בחוליות שיש לכל אחת מהן שם שופר-שופרת מועיל דיבוק; כלומר: הדיבוק מועיל ליצירת רציפות בשיעור אך לא להחזרת שם שופר (השווה לעיל פסקה ט"ז).

יח. הבנה אחרת בשיטת רש"י

הראשונים הנזכרים לעיל הבינו כאמור שלדעת רש"י נסדק לארכו היינו משני צדדיו. אך הריטב"א כתב שיתכן שרש"י מפרש כשאר הראשונים, שנסדק היינו מצד אחד, ובמ"ש "דהו"ל כשני שופרות" הכוונה היא שכיון שבטל מהכלי שם שופר ע"י הסדק אין הדיבוק מועיל להשיב לו שם שופר, כמו שבמדבק שני שברים אין הדיבוק מועיל לעשותם לשופר אחד. ונראה שהריטב"א מתכוון להבין זאת לפי דרכו שדיבוק שבירי שופרות היינו חוליות שיש בהן שיעור, וההשוואה של רש"י היא מענין דין הדיבוק בלבד, שכמו ששם אין הדיבוק מועיל לסלק את פסול ב' וג' שופרות כך כאן אין הדבוק מועיל להחזיר שם שופר. ע' בלשון הריטב"א¹. אך לפי האמור לעיל בפסקה הקודמת אפשר להבין שלדעת רש"י הפסול בנסדק לארכו מצד אחד הוא ממש אותו הפסול כמו בנסדק משני הצדדים ונחלק לגמרי: בשניהם הפסול הוא משום ביטול שם שופר, ומה שאמרו שופר אחד ולא ב' וג' שופרות אין זו דרשה מיוחדת מיתור בפסוק אלא זוהי פשוט קביעה ששופר העשוי מחלקים אינו נקרא שופר, וה"ה לשופר שנסדק כל ארכו מצד אחד.

וכך משמע בפשטות מדברי הרמב"ן, שכתב: "שופר שנסדק ודיבוקו פסול נראה מפירוש" ו"ל שהוא מפרש שנסדק כולו לארכו וכן הא דחניא נסדק לארכו שנסדק כל ארכו ולפיכך פסול דלאו שופר הוא כלל ואפילו יכול לתקוע בו פסול שאינן אלא הברה אי נמי משום דלאו שופר הוא כלל אלא כשברי שופר הוא" (גראה שבתחילה מתייחס הרמב"ן לקול, אשר מן הסתם משתנה בנסדק כל ארכו ואינו נחשב לקול שופר, ובא"נ הוא מוסיף שאף אם תאמר שכל הקולות כשרים בשופר והיה לנו להכשיר גם בזה מ"מ הכלי אינו שופר כלל). ומהלשון "כשברי שופר הוא", וכן מכל סגנון הדברים, משמע שהרמב"ן לא הבין את רש"י כפי שהבינוהו התוס' שנסדק היינו שנחלק לגמרי לשנים. ומדברי הרמב"ן בהמשך (כ"ז ע"ב) מוכח שהבין ברש"י שנסדק היינו מצד אחד, כי הרמב"ן כותב שם שלגבי נסדק מסתבר שנסדק רובו היהו ננסדק כולו, כמו בכל מקום שקיי"ל רובו ככולו, והקשה על זה מנפחת רובו וסתמו במינו שכשר ללישנא בתרא דר' יוחנן אע"פ שבוודאי נפחת גם רוב האורך. ואם הכוונה בנסדק לארכו להיסדקות שני הצדדים — הרי אין שום הכרח שבנפחת רובו ייפחת רוב האורך משני הצדדים, אלא ודאי שהקושיה היא שניקב לפחות רוב האורך מצד אחד [ובסוגית ניקב וסתמו פסקה ח' נתבאר שיש שתי דרכים להבנת תירוץ הרמב"ן על קושייתו: האבני נזר הבין שלדעת הרמב"ן נסדק רוב ארכו פסול אא"כ נשתייר משהו למעלה ומשהו למטה והנסדק באמצע שכשר, ודין זה כתב בעל הרוקח. והריטב"א כתב בפירוש שאף בזה פסול. ולהבנת בעל אבן האזל כוונת הרמב"ן בתירוץו שנסדק לארכו באמת פסול רק אם נסדק כל ארכו מצד אחד, כשיטת התוס' והרשב"א. ע' בסוגיה שם ולעיל פסקה י"ב].

ומדברי הרמב"ן הג"ל משמע שהבין כי הפסול לשיטת רש"י הוא משום ביטול שם שופר,

(1) ואולי כוונת הריטב"א לדרך הנזכרת בפסקה הקודמת הערה 8 שמהדרשה של ב' וג' שופרות אנו לומדים שדיבוק אינו מועיל לעשות לכלי אחד, ומזה אנו יודעים לפסול גם בנסדק מצד אחד שמסברה בטל ממנו שם שופר. נמצא שמקור הדין שבנסדק לא מועיל דיבוק הוא בדרשה של ב' וג' שופרות, וזוהי כוונת רש"י.

ובפשטות נראה איפוא שזהו טעם פסול ב' וג' שופרות לדעת רש"י, ואין זו דרשה מיוחדת.² והמאירי כתב בחיבור התשובה:³ "ונסדק לארכו פירשו בשמועה זו שהוא נסדק על פני כולו מראשו לסופו... ופרש ר"ש ז"ל טעם פסולו מפני שהם שני שופרות וכבר אמרו שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות". ובהמשך מפרש המאירי שדיבק שברי שופרות היינו חוליות שאין אף באחת מהן שיעור, והוא מוסיף: "והרב בעל התוספות הקשה אחר שכבר לימד בנסדק ודיבוק שפסול ופירשנו הטעם מפני שהם נקראים שני שופרות מה הוצרכנו עוד ללמוד בדיבק שברי שופר שפסול והלא הוא הטעם הפסול שבו ומפני קושיה זו פירש בנסדק ודיבוק שאין טעם פסולו מטעם שני שופרות אלא מפני שאינו נקרא שופר כלל שאחר שנסדק כולו ולא נשאר טעם עיגול הרי הוא כמדבק שתי התיכות קרן לארכן שאין בהם טעם שופר כלל אבל שופר שנשבר ונשארו התיכותיו קיימות בעיגולן ימא היינו דנים בדיבוקן להכשיר ומפני זה הוצרך ללמד בדיבק שברי שופרות". ומהלשון "הרי הוא כמדבק שתי התיכות קרן לארכן" מוכח בפירוש שנסדק לארכו היינו מצד אחד, ונראה שכך הבין המאירי גם לפירוש"י (כי אין הוא מזכיר שהתוס' פירשו את נסדק לארכו אהרת מרש"י).⁴ ומלשון המאירי משמע שהבין את שיטת רש"י באופן שונה מהאמור עד כה, דהיינו שנסדק לארכו מצד אחד הריהו ג"כ בכלל המיעוט של שופר אחד ולא ב' וג' שופרות, כי גם הוא נחשב לשני שופרות, כיון שצריך לקרב את שתי השפות זו לזו.⁵ [מלשון המאירי נראה שהתוס' עליתן הוא מדבר אינן התוס' שלנו (וגם הרמב"ן בדרשתו קורא בשם "תוס" סתם לתוס' אחרים, ע' עמ' 427), וזאת אע"פ שלפי מה שכתבנו לעיל כוונת התוס' שלנו במשפט האחרון "ואפילו נפסל" וכו' למ"ש המאירי שבדיבק שברי שופרות מדובר בחוליות שאין בהן שיעור והפסול הוא משום ב' וג' שופרות].⁶

- (2) כי דוחק להבין "דהו"ל כשני שופרות" — כשני שברים, כלומר כאילו נשבר לשנים ובטל ממנו שמו, כי א"כ למה נקט רש"י לשון "שני שופרות".
- (3) עמ' 316. (4) עמ' 317.
- (5) וכך משמע בפירוש גם בבית הבחירה (כ"ו. ד"ה המשנה), שבתחילה פירש שם המאירי את נסדק לארכו בשם רש"י כמו בחיבור התשובה, ואח"כ כתב: "וחכמי התוספות הקשו מאחר שכבר השמיענו... עד שמתוך כך פירשו בנסדק שנסדק כולו או רובו כמו שפירשנו גם אנו וכאז בה מטעם שיצא לו מתורת שופר".
- (6) כי דוחק להבין שכוונת המאירי לדרך הנזכרת לעיל הערה 1, ע"ש. והנה המאירי כתב שנסדק לארכו היינו לכל ארכו או לרובו, ואם ברובו נחשב ג"כ לשני שופרות אזי צריך לחלק בין זה לבין נסדק רוב רחבו באחת משתי הדרכים הנזכרות לעיל פסקה י"ז הערה 1 (בסוגריום המרובעים, ע"ש. והמאירי מביא את שיטת הראב"ד בענין תוספת, כך שיתכן שרובו אמור לשיטה זו). אך אם מבינים שנסדק לארכו היינו לכל האורך דוקא — אין כאן קושי. כי בנסדק כל ארכו לא נשאר בצד זה שום חיבור טבעי, ואינו דומה לנסדק רוב רחבו.
- (7) שלא כמו"ל בית הבחירה שם הערות 5, 6, 7 וחיבור התשובה הערות ה', ו'.⁷
- (8) רבנו יהונתן כתב אף הוא כרש"י שנסדק לארכו פסול משום ב' שופרות. והר"ן הביא את שיטת רבנו יהונתן בענין נסדק כלשהו אחר שכתב את שיטת התוס' יתירש"א שנסדק לארכו היינו מצד אחד, ומשמע בפשטות שהבין שגם רבנו יהונתן פוסל בנסדק צד אחד. אך מדברי רש"י למד הר"ן שכוונתו לנסדק משני צדדים, כנ"ל ראש פסקה י"ז, וא"כ זוהי לכאורה סתירה. וי"ל שאין כוונת הר"ן לומר שרבנו יהונתן פוסל מצד אחד, אלא כוונתו רק להביא את שיטתו שנסדק כ"ש דינו כנסדק לכל האורך, בין אם נסבר שנסדק מצד אחד פוסל ובין אם נסבר שצריך שנסדק משני צדדים (ואז רק נסדק כ"ש משני הצדדים יפסל [ולפי המוסבר לעיל פסקה י"ב שהפסול לשיטת ר' יהונתן הוא מחשש שמא יבקע בשעת התקיעה והתוקע לא ישים לב — נראה שר"ה פוסל מעיקר הדין בנסדק רוב שני הצדדים, וכנ"ל פסקה י"ז הערה 1, כי לא מסתבר שנחשש שמא יחלק השופר לגמרי לשני חלקים והתוקע לא ישים לב]).

הפר"ח (תקפ"ו, ח') דוחה באופן מחודש את דברי הראשונים שהבינו בשיטת רש"י שכוונתו לנסדק כל האורך משני צדדים. הוא טוען שהדיבור "פסול — דהו"ל כשני שופרות" ברש"י אינו מוסב כלל על הרישא "שופר שנסדק ודיבוקו פסול" אלא על הסיפא "דיבוק שבדי שופרות פסול". הפר"ח מסביר שרש"י נקט לשון "כשני שופרות" מפני שהלשון "שני שופרות" מטמעתה הפשוטה היא שני שופרות נפרדים, ובמדובקים לכלי אחד מעדיף רש"י לנקוט לשון "כשני שופרות" (ומ"מ כוונתו שגם הם בכלל הדרשה של שופר א' ולא ב' וג' שופרות). ולפי המוסבר בפסקה הקודמת י"ל עוד שכוונת רש"י למדבק חוליות שאין באחת מהן שיעור, שהן "כשני שופרות", כלומר: אע"פ שכל אחת מהן אינה שופר שיוצאים בו מ"מ ה"ו כשני שופרות, כי לכל חוליה שלימה בהיקפה יש שם שופר.⁹

פרק רביעי

נתן שופר בתוך שופר, הפכו, קדחו בזכרותו

יב. מחלוקת הראשונים בשומע קול חיצון בלבד. הציצה בין האויר לרפנות.

פסול ב' וג' שופרות עומד במרכז הדיון גם בנוגע להלכה אחרת מהלכות פסולי השופר, והיא "נתן שופר בתוך שופר". אלא ששם, היות שמדובר בשני שופרות הנתונים זה בתוך זה, מופיעה גם בעיה אחרת שלא עסקנו בה עד כה: בעית הציצה בין אויר התקיעה לרפנות.

לשון הברייתא הראשונה: "נתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא". כל הראשונים מסכימים ש"אם קול פנימי שמע" היינו שהאויר שיצר את הקול עבר רק דרך השופר הפנימי, כגון שהפנימי היה בולט מהחיצון בצד הפה ותקע רק בו. אך בנוגע ל"אם קול חיצון שמע" נחלקו הראשונים: הראב"ד¹ והרמב"ן² פירשו שבכל מקרה ששמע קול חיצון, בין ששמע קול חיצון לבדו ובין ששמעו עם הפנימי, לא יצא. ואילו הריטב"א כתב שהפסול הוא רק בשומע קול שניהם, כלומר שפירוש הברייתא הוא: אם גם קול חיצון שמע לא יצא, אבל השומע קול חיצון לבדו יצא. והנה הריטב"א כתב ששמיעת קול חיצון לבדו היא "כגון שהכניס שפתו בפני החיצון לבדו". ונראה ברור שכוונתו למקרה שיש קצת רווח בין השופרות לפחות בצד אחד, והתוקע מצמצם את שפתיו אל הרווח הזה ונופח את האויר בין הפנימי לחיצון, מצדו האחד של הפנימי ולא מסביב לכל היקפו, כך שהאויר עובר רק מחוץ לפנימי ולא בתוכו (כי בהמשך כותב הריטב"א ששמיעת קול שניהם היינו כשהשופר החיצון בולט לאחד הצדדים כך שהאויר עובר בפנימי ובהיצון בזה אחר זה, או שאינם בולטים זה מזה אלא שהוא נופח את האויר בשניהם. וא"כ ע"כ שמ"ש תחילה "שהכניס שפתו בפני החיצון לבדו" היינו שנפת בין פנימי לחיצון, כנ"ל). ובפשטות נראה שזוהי גם כוונת הראב"ד והרמב"ן בדברים על קול חיצון לבדו שמע (אך ע' להלן פסקה כ"ד).

9 אבל המדבק הציצי דפנות פסול משום ביטול שם שופר בכ"ש מנסדק לארכו מצד אחד, ואין צורך להזכיר בו פסול ב' שופרות, כמ"ש התוס'.

(1) בדרשה עמ' מ'.

(2) בדרשה עמ' ל"ג.